Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce
Charitativní a sociální práce

Michaela Vrabcová

Role metodiků krajských úřadů při sanaci rodiny ve vybraných krajích

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miloš Votoupal, Ph.D.

2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 26. 3. 2018 ……..

Michaela Vrabcová

Touto cestou děkuji panu Mgr. Miloši Votoupalovi, Ph.D. za cenné rady a vstřícný přístup při vedení mé bakalářské práce. Děkuji také všem respondentům za poskytnuté informace, materiály a ochotu podílet se na mém výzkumu. A v neposlední řadě poděkování patří mé rodině za morální podporu v průběhu psaní této práce i celého studia.

Obsah

Úvod 6

1. Teoretická východiska sanace rodiny 8

1.1. Sociální práce s rodinou 8

1.2. Definice sanace rodiny a její cíl 9

1.3. Klient sanace rodiny 10

1.4. Principy sanace rodiny, multidisciplinární tým a případové konference 13

2. Sanace rodiny v ČR – vývoj a právní rámec 16

2.1. Vývoj sanace rodiny v ČR 16

2.2. Právní rámec sanace rodiny 19

2.2.1. Úmluva o právech dítěte 19

2.2.2. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod 20

2.2.3. Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník 21

2.2.4. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách 21

2.2.5. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a jeho novely 22

3. Sociálně-právní ochrana dětí 25

3.1. Definice sociálně-právní ochrany dětí 25

3.2. Orgány sociálně-právní ochrany dětí 26

3.3. Sociálně-právní ochrana dětí na úrovni krajských úřadů 28

4. Metodologie výzkumného šetření 30

4.1. Pojem „role“ pro účely této práce 30

4.2. Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle 31

4.3. Zvolená výzkumná strategie 32

4.4. Charakteristika výzkumného souboru 33

4.5. Průběh výzkumu 35
4.6. Způsob vyhodnocování dat 35
5. Interpretace výsledků výzkumu 37
5.1. Výčet činností krajského metodika v oblasti sanace rodiny 37
5.1.1. Metodická činnost 37
5.1.2. Kontrolní činnosti 39
5.1.3. Koncepční činnost a plánování 41
5.1.4. Koordinační činnosti, organizace a spolupráce 42
5.2. Písemné metodické materiály k sanaci rodiny 44
5.3. Změna role krajských metodiků v kontextu standardizace sociálně-právní ochrany 46
5.4. Potenciál pozice krajský metodik při sanaci rodiny 46
5.5. Role krajských metodiků v různých krajích 47
Závěr 50
Seznam literatury 52
Příloha 56
Respondent 1 56
Respondent 2 59
Respondent 3 63

Úvod

Přístup k ohroženému dítěti a jeho rodině doznal v uplynulé dekádě řadu principiálních změn. Můžeme pozorovat odklon od jednostranného zaměření pouze na dítě směrem ke komplexní podpoře ohrožené rodiny jako celku a snaze o zachování její funkčnosti. Moderním nástrojem při práci s ohroženou rodinou je soubor činností, které nazýváme sanace rodiny.

Pracuji v dětském domově, proto si obzvláště uvědomuji důležitost práce s rodinou, ať už při prevenci odebrání dítěte z rodiny, tak i v průběhu pobytu v dětském domově, kdy intenzivní sociální práce může umožnit návrat dítěte do rodinného prostředí. Proto jsem si pro svou práci vybrala právě téma sanace rodiny.

Mým prvotním záměrem bylo zmapovat sanaci rodiny z pohledu pracovníků, kteří pracují přímo s rodinou a dítětem. Při studiu literatury a bližším náhledu do problematiky jsem však zjistila, že na toto téma už bylo napsáno mnohé, a má práce by s největší pravděpodobností nepřinesla nic nového. Oproti tomu jsem narazila na kritiku systému v absenci funkčního metodického vedení ze strany krajů. To mě přivedlo k otázce, v čem spočívá role krajů v oblasti sanace rodiny.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v aktuálním znění, který je stěžejní legislativní normou upravující podmínky pro sanaci rodiny, jmenuje ve výčtu orgánů sociálně-právní ochrany dětí na prvním místě právě krajské úřady. Přesto jsou kraje napříč odbornou literaturou zcela opomíjeny.

Tuto bakalářskou práci jsem proto zaměřila na úlohu, kterou při sanaci zastávají krajské úřady, konkrétně jejich pracovníci na pozici metodik sociální práce v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Cílem práce bude zodpovědět otázku: *„Jaká je role krajských metodiků při sanaci rodiny?“* Tento cíl naplním prostřednictvím kvalitativního výzkumu, který vychází z teoretického rámce a byl realizován metodou polostrukturovaných rozhovorů. Vzhledem k omezenému rozsahu práce jsem výběr respondentů zúžila na tři vybrané kraje.

První část objasní pojem sanace rodiny, který vychází ze sociální práce s rodinou, a definuje, kdo je její cílovou skupinou a hlavní principy, ze kterých sanace rodiny vychází. Ve druhé části ozřejmím zásadní okolnosti, které determinují využívání metod

spojených se sanací rodiny v českém prostředí. Nastíním, jakým vývojem činnosti směřující k zachování rodiny prošly a jaké legislativní normy sanaci rodiny určují. Ve třetí části se zaměřím na fungování státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, vysvětlím tento pojem a přiblížím systém orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Vzhledem k tématu práce věnuji větší prostor krajskému úřadu, který je jedním z těchto orgánů.

Po uvedení teoretických poznatků shrnu metodologický rámec výzkumného šetření. Uvedu výčet cílů práce a výzkumných otázek, popíšu výzkumnou strategii a charakterizuji výzkumný soubor. Objasním průběh výzkumu a způsob jeho vyhodnocování. Také pro úplnost vymezím termíny „role“ a „metodik“.

Informace obsažené v prvních čtyřech částech umožní čtenáři vytvořit si reálný pohled na dosavadní problematiku. Samotný výzkum navazuje na předchozí kapitoly a cílí na roli krajských metodiků. Struktura této části odpovídá dílčím cílům výzkumu. Popisuje jednotlivé činnosti, které ze své pozice krajští metodici vykonávají, dále mapuje, jaké písemné metodické materiály má metodik při své práci k dispozici, přináší náhled metodiků na dopad standardizace sociálně-právní ochrany dětí na reálnou praxi a zkoumá, jaké možnosti by tato pracovní pozice mohla pro sanaci rodiny mít.

V závěru kromě shrnutí dosavadních poznatků a výsledků výzkumu s ohledem na stanovený cíl také nastíním limity výzkumu a možná využití pro další studium a praxi.

V teoretické části práce se budu zabývat východisky sanace rodiny a sociálně-právní ochranou dětí ve veřejné správě. Nejprve shrnu základní teoretické poznatky o sanaci rodiny a její hlavní znaky, v následující kapitole popíšu sanaci rodiny v České republice, která je z největší míry určena platnou legislativou. Dále se budu věnovat orgánům sociálně-právní ochrany dětí, zejména na úrovni krajských úřadů.

1. Teoretická východiska sanace rodiny

Abychom lépe pochopili téma sanace rodiny, je třeba si přiblížit sociální práci s rodinou, definovat si, co to je sanace rodiny a stručně popsat její hlavní znaky, z nichž nejvýznamnější je existence multidisciplinárního týmu.

1.1. Sociální práce s rodinou

Problematika rodiny se dotýká mnoha vědních disciplín, proto existuje více různých definic. V novém občanském zákoníku, č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník"), není rodina nijak vymezena. Občanský zákoník definuje pouze manželství, jako institut, jehož hlavním účelem je *„založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc."* (§655 občanského zákoníku) Definici rodiny, která je oboru sociální práce nejbližší, můžeme najít např. v sociologickém slovníku, který vymezuje rodinu jako formu dlouhodobého soužití osob, které spojuje příbuzenství a zahrnuje nejméně rodiče a děti. (Jandourek, 2007) Tradiční (užší) pojetí pak pojímá rodinu jako *„skupinu lidí spojených pouty pokrevními nebo právních svazků (sňatek, adopce)*". Širší pojetí chápe rodinu jako *„skupinu lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti".* (Matoušek, 2016, s. 177) Jedná se obvykle o malou sociální skupinu, jejímž základem je zpravidla svazek muže a ženy a pokrevní či jiný substituující vztah rodičů a dětí. (Dunovský, 1999) Chápání rodiny postupně prochází vývojem. Již v minulosti se ve společnosti objevovaly různé alternativní formy rodinného života, některé z nich přetrvávají doposud, jiné jsou záležitostí nedávnou. (Giddens, 1999) V současné době se definice rodiny vymezená jen na základě příbuznosti nebo legalizace vztahu jeví jako nedostatečná.

Rodina se ve svém sociálním prostředí setkává s mnoha problémovými situacemi. Tyto situace negativně ovlivňují rodinu a jsou různorodé, mají individuální příčiny a rozdílné projevy dle funkčnosti rodiny. (Richterová, 2017) Při výskytu problému v rodině, který rodina není schopna vyřešit sama, vyvstává potřeba sociální práce. V současném pojetí není možné práci s rodinou zaměřovat pouze na řešení jejích vnitřních problémů, musí být kladen důraz i na začleňování rodiny do společnosti a zabránění její exkluze. (Smutková, 2007)

Postavení sociální práce s rodinou nebylo vždy jednoznačné kvůli jejímu nedostatečnému teoretickému ukotvení. Původně byla chápána jako součást individuální sociální práce. Mary Richmond, zakladatelka caseworku, zdůrazňovala, že klient je součástí rodiny a rodina pak primární jednotkou, na kterou se má sociální pracovník zaměřovat a považovala rodinu za stěžejního klienta v rámci individuální sociální práce. Jindy byla sociální práce s rodinou řazena pod sociální práci se skupinou. (Chrenková, 2015)

V současnosti odborníci preferují metody sociální práce s celou rodinou. Tento způsob je upřednostňován před dosavadní prací s jednotlivcem odděleným od rodinného systému. (Smutková, 2007)

Sociální práce zasahuje tam, kde má rodina obtíže, které nedokáže vyřešit vlastními zdroji. *„Poruchy rodiny chápeme jako situace, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na adekvátní začlenění jejich členů do společnosti.“(*Dunovský, 1986, s. 12) Jedním z prostředků opory rodiny a způsobem, jak může sociální práce obtíže v rodině řešit, je sanace rodiny.

1.2. Definice sanace rodiny a její cíl

Sanace rodiny je jedním z možných postupů sociální práce s rodinou. Její název vychází z latinského „sanare“, což znamená „uzdravit“, „zhojit“. V českém prostředí je nejpoužívanější definice Věry Bechyňové, která založila České centrum pro sanaci rodiny a je autorkou monografie Sanace rodiny.

„Sanace rodiny je soubor opatření sociálně právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení dítěte může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.“ (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 18)

Mluvíme o ohrožené rodině a ohroženém dítěti. Jedná se v první řadě o rodinu ohrožující své dítě nenaplňováním jeho základních potřeb, ale termín je možno vnímat i jako *„rodina ohrožená odebráním dítěte a jeho umístěním mimo rodinu“.* (Bittner, 2009, s. 5) Sanace rodiny je způsob práce s rodinou, který se snaží předejít odebrání dítěte a případně umožňuje bezpečný návrat dítěte již odebraného. Zahrnuje soubor opatření zaměřených na celou rodinu, ne pouze na její jednotlivé členy.

„Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku. Konkrétně se jedná o činnosti směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět domů.“ (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 18)

Nedělníková definuje cíl sanace rodiny jako *„primárně právě zachování nebo obnovení funkcí rodiny v jejím přirozeném prostředí a udržení dítěte v podmínkách funkční rodiny, nejlépe biologické.“* (Nedělníková, 2008, s. 143) Každá sanace rodiny má jiný průběh dle aktuální potřeby a jedinečnosti případu.

1.3. Klient sanace rodiny

Klientem sanace rodiny jsou celé rodiny, které jsou ohrožené špatnou sociální situací, izolovaností, vyšší mírou stresu, frustrací rodičů i jejich výchovnou nezkušeností. Je třeba zdůraznit, že klientem nejsou pouze rodiče, pouze děti, nebo jiní členové,

ale rodina jako celistvý interakční systém. (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 51) V ohrožené rodině dochází k poruše rodičovství a narušení funkčnosti rodiny.

Pro posouzení, zda je rodina vhodným klientem sanace rodiny je důležité vycházet z toho, nakolik jsou narušeny její funkce (Bittner, 2009, s. 7) Rodina naplňuje několik funkcí. Jedná se o funkci biologicko-reprodukční, která zajišťuje reprodukci a zahrnuje také vytváření podmínek pro život a vývoj dítěte, funkci socioekonomickou, jejž poruchy se projevují především v hmotném nedostatku, dále funkci ochrannou, pečovatelskou, jež zahrnuje uspokojování základních životních potřeb všech členů rodiny, také funkce výchovně-socializační a emocionální. (Dunovský, 1999) Ne vždy je rodina schopna nebo ochotna plnit své funkce, někdy je plní jen částečně nebo je plní patologickým způsobem. Podle míry funkčnosti pak můžeme rozlišovat rodiny funkční, problémové, dysfunkční a afunkční. (Dunovský, 1999)

Dle Bittnera, autora metodiky pro sanaci rodiny organizace Amalthea, je vhodným klientem sanace rodiny rodina dysfunkční, tzn. taková, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí. (Bittner, 2009)

Bechyňová, Konvičková (2011) jmenují případy, kdy je sanace žádoucí a přijatelnou formou sociální práce s rodinou:

- *Nastávající rodiče, kteří během svého vývoje byli zanedbáváni nebo ohroženi, jsou nositeli rizika, že nebudou umět o dítě pečovat, nemají pro dítě připravené podmínky odpovídající jeho potřebám, nemají ve svém okolí spolehlivou sociální podporu.*
- *Ohrožené dítě žije ve vlastní rodině a jeho zdravotní, psychická a sociální situace vykazuje konkrétní rizika a nedojde- li při sociální práci s rodinou v průběhu alespoň tří měsíců ke zlepšení nebo pokud nastane její zhoršení u dítěte samého nebo u jeho sourozenců.*
- *Dítě bylo aktuálně umístěno dobrovolně nebo na základě předběžného opatření do zařízení pro ústavní výchovu. To, že rodiče nabídku zařazení do programu sanace rodiny odmítli před umístěním dítěte do ústavní*

výchovy, neznamená, že nemá smysl jim možnost sanace v situaci po jeho umístění znovu nabízet.

- *Dítě je umístěno v zařízení pro výkon ústavní výchovy. V situaci jeho separace od rodiny je cílem sanace rodiny vytvořit podmínky pro kvalitní, bezpečný a smysluplný kontakt dítěte s rodinou, případně s jeho sourozenci. Tato práce může postupně vést až ke svěření dítěte zpět do péče rodičů.*
- *Dítěti soud zrušil nařízení ústavní výchovy z důvodu kvalitativních změn v rodině a svěřil ho zpět do péče rodičů. Sanace rodiny je důležitým faktorem pro podporu a udržitelnost kvalitativních změn v rodině po návratu dítěte domů.*
- *Dítě bylo svěřeno soudem do pěstounské péče na přechodnou dobu. Sanace rodiny je vhodným přístupem k udržování nebo zlepšování podmínek pro kontakt dítěte s vlastní rodinou a pro přípravu jeho návratu zpět domů. V této situaci je bezpodmínečně nutná účast zástupce organizace podporující pěstounskou rodinu v multidisciplinárním týmu.* (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 20)

Mezi případy, kdy není vhodné řešit situaci rodiny sanací, patří v první řadě situace, ve kterých je dítě obětí obzvláště krutého zacházení ze strany rodičů, dále tehdy, kdy rodiče nemají žádnou citovou vazbu k dítěti, nebo jsou závislí na alkoholu, drogách nebo jiných návykových látkách a odmítají léčbu své závislosti. Dále se sanace nedoporučuje v případě rodičů, kteří mají psychiatrické onemocnění a nesouhlasí se spoluprací s jejich lékařem. Posledním případem, kdy není rodinu vhodné zapojovat do programu sanace rodiny je situace, kdy jsou rodiče částečně zbaveni způsobilosti k právním úkonům[1] a nesouhlasí se spoluprací s jejich opatrovníkem. (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 21)

[1] Termín „zbavení způsobilost k právním úkonům“ je v současně platné legislativě nahrazen termínem „omezená svéprávnost“.

1.4. Principy sanace rodiny, multidisciplinární tým a případové konference

Přestože každá sanace rodin probíhá jinak, což je způsobeno nepřeberným množstvím různých situací, které nastanou, i jedinečností zúčastněných osob (členů rodiny a odborníků), můžeme uvést několik znaků a principů, které jsou v obecné rovině pro sanaci rodiny společné.

Jedním ze znaků jsou pravidla. Seznámení s pravidly práce a vzájemná shoda v jejich definování je důležitým předpokladem pro úspěšnost práce. Pravidla jsou stanovena předem a všem zúčastněným (rodině i pracovníkům) jsou známá. Od rodiny se očekává jejich dodržování. Dalším principem je vědomé zapojení rodičů a dětí. Rodiče i děti ví, že jsou zařazeni do programu sanace rodiny, podílejí se na sestavování plánu a souhlasí s ním. Nejdůležitějším znakem je fakt, že sanace rodiny probíhá v rámci multidisciplinárního týmu. (Bechyňová, Konvičková, 2011)

Nejprve si definujme multidisciplinární přístup. *„Předpona multi- má nejčastěji tyto následující významy: zahrnující mnoho větví; mnohonásobně se opakující Multidisciplinární přístup tedy vyžaduje spoluúčast naprosto odlišných disciplín. Jde o společné prostředí, v němž jsou zkoumány zcela odlišné fenomény přímo vyžadující spoluúčast naprosto odlišných disciplín.“* (Kodymová, 2015, s. 5)

Multidisciplinární tým je tedy takový tým, který je složen z více odborníků z různých odvětví. Multidisciplinární týmy mají mnoho podob a mohou existovat v rámci jednoho pracoviště složeného z více specialistů jedné profese či specialistů více profesí.

V oblasti sanace rodiny je koordinátorem multidisciplinárního týmu zpravidla pracovník sociálně-právní ochrany (sociálně-právní ochraně se věnuje 3. část této práce). Členy můžou být pracovník zařízení pro výkon ústavní výchovy, pracovník zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (pokud je již dítě odebráno z rodiny), sociální kurátor a další odborníci, kteří s dítětem či rodinou pracují. Těmito odborníky mohou být například pediatr, pedagog, psycholog, pracovník sociální služby, speciální pedagog apod.

Účinně sanovat rodinu nemůže žádná instituce sama. *„Pouze spolupracující multi-disciplinární tým odborníků může rodičům ohrožených dětí efektivně pomoci, aby ze sebe*

vydali to nejlepší, co v nich je, a dokázali to využít pro své dítě a pro zlepšení své sociální situace" (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 90).

Odborníci, kteří patří do týmu, společně vytváří záchrannou síť, která rodině pomáhá řešit její problémy a působí i preventivně. Každý má určenou roli v týmu a své úkoly. Aby byla spolupráce efektivní, musí členové týmu spolupracovat, předávat si informace a zvolit jednotný přístup. *„Základním kamenem pro práci s ohroženými dětmi a rodinami je kvalitní vyhodnocení situace a nastolení funkční spolupráce mezi všemi subjekty, které mohou rodinu podpořit."* (Sezemský, 2007 [online])

Pro sanaci rodiny je typická realizace případových konferencí. *„Případová konference je porada věnovaná diskusi o případu, jíž se účastní členové rodiny, zástupci institucí, které mají s klientovými problémy něco do činění."* (Matoušek, 2016) Jedná se o společné setkání všech subjektů, které vstupují do rodiny, spolupracují s dítětem, rodiči, případně pěstouny, za účelem společně vytvářet, hodnotit a revidovat postupy vedoucí k naplňování potřeb dítěte či rodin. Umožňuje setkání odborníků z multifunkčního týmu, rodiny a všech, kteří pro rodinu a dítě představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť. Případová konference vychází z partnerského přístupu všech zainteresovaných stran a díky vzájemné informovanosti a osobnímu jednání vede k většímu pocitu zodpovědnosti účastníků a zvyšuje kvalitu práce s rodinou. (Bittner, 2009, s. 38).

Případová konference jako jeden z nástrojů pomoci v systému péče o ohrožené dítě umožňuje, aby dítě stálo skutečně ve středu zájmu. A to nejen odborníků, ale zejména své vlastní rodiny. Vytváří otevřený a prostupný systém pomoci a podpory. Ten pružně reaguje na aktuální potřeby ohroženého dítěte a typ problému. Hlavní výhodou je to, že se zainteresované strany poznají, a tak mohou bez předsudků, dohadů a dalších zbytečných překážek spolupracovat na konkrétních úkolech. (MPSV, 2011)

V této části práce jsem se pokusila odpovědět na otázku, co to je sanace rodiny a v čem spočívá. Přiblížila jsem problematiku rodiny a sociální práci s ní. Předestřela jsem nejzásadnější definice sanace rodiny a její cíl. Dále jsem vyjmenovala, pro koho je sanace rodiny dle odborníků vhodná, kdo je její cílovou skupinou. V poslední řadě jsem

uvedla charakteristiky sanace rodiny, z nichž nejtypičtější jsou multidisciplinární tým a případové konference. V další části se budu věnovat realitě sanace rodiny v českém prostředí tak, že vysvětlím její legislativní vývoj a právní rámec.

2. Sanace rodiny v ČR – vývoj a právní rámec

Sanace rodiny je v českém prostředí poměrně novým pojmem, ale její úloha v posledním desetiletí výrazně vzrostla a dnes se dostává mezi nejvýznamnější směry práce s ohroženou rodinou. V této části přiblížím, jakým vývojem prošla sanace rodiny v ČR. Nejvýznamněji je proces sanace rodiny ovlivňován platnou legislativou, proto považuji za nezbytné provést stručný exkurz jejím právním ukotvením.

2.1. Vývoj sanace rodiny v ČR

Před rokem 1989 měla sociální práci s rodinou na starosti výhradně oddělení péče o rodinu při národních výborech. *„Podstatou byla doktrína, že nejlepším pečovatelem o děti v obtížné životní situaci je stát a že mocný stát skrze své instituce děti ochrání před jejich rodiči.“* (Bechyňová, Konvičková 2011, s. 11) Nikdo jiný než obvodní a okresní úřady do záležitostí rodin nevstupoval, v komunikaci s klientem byl uplatňován direktivní a autoritativní přístup. Budovala se zařízení ústavní péče, jejichž působnost se dělila mezi tři resorty. Kojenecké ústavy zajišťovaly péči pro děti do 3 (výjimečně do 6) let a patřily mezi zdravotnická zařízení. Zaměstnán zde byl převážně zdravotnický personál a hlavním cílem byla péče o zdraví dítěte. Navazující péče směřovala do resortu školství. Jednalo se o dětské domovy a dětské výchovné ústavy. Péči zde zajišťovali zejména speciální pedagogové a vychovatelé. Hlavní oblastí péče byla socializace, výchova a vzdělávání. Děti, které byly v té době považovány za „nevzdělatelné“ spadaly pod resort práce a sociálních věcí. Tyto děti byly umísťovány do ústavů sociální péče, kde je měli na starost zejména zdravotníci a speciální pedagogové (vychovatelé). (Rychlík, 2015)

Různé druhy institucionalizované ústavní péče byly nejen politicky, ale i širokou veřejností vnímány jako nejlepší řešení obtížné rodinné situace. A to nejen pro děti, ale i pro nemocné, seniory, osoby se zdravotním postižením apod.

V 90. letech, po demokratizaci politického systému, k žádné změně nedošlo. Do popředí se dostávala problematika dítěte spočívající v chybějící rodině. V resortu práce se postupně etabloval institut zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (nejprve v roli azylových domů pro děti, postupně usilující o status ústavních zařízení rodinného typu), rozvíjela se tak další forma institucionální péče. (Rychlík, 2015)

Ve stávajících zařízeních nedošlo k významným systémovým změnám, finance často směřovaly do úpravy zařízení – rekonstrukce interiérů, výstavba nových budov. Velké množství dětí se nadále dostávalo do zařízení ústavního typu už jen z důvodu chudoby rodičů, ztráty bydlení, neadekvátních životních podmínek nebo z důvodu absentujících rodičovských dovedností. Nedocházelo k sanaci rodin, která by mohla řešit obtížnou situaci rodiny tak, aby se zabránilo jejímu rozpadu. Tento systém podléhal kritice nadnárodních organizací i českých odborníků. (Bechyňová, Konvičková 2011) Matoušek uvádí, že podpora rodiny formou sanace je adresnější a méně nákladná. Mimo jiné tak stát ušetří na výstavbě i provozu zařízení sociální péče. (Matoušek, 1995)

S postupným otevíráním České republiky světu ze zahraničí přicházely nové formy pomoci rodině v tíživé situaci. Důraz se více kladl na pomoc dětem (ať už zdravým nebo i dětem s hendikepem) v jejich přirozeném prostředí. Regulovala se sociálně-právní ochrana dětí a vznikaly nové neziskové organizace zaměřující se na sociální služby. Podařilo se snížit počty dětí, které by byly odebírány z rodin z čistě materiálních nebo bytových důvodů, a podařilo se zajistit většinu péče o hendikepované děti v jejich přirozeném prostředí. (Rychlík, 2015) Oproti dřívějšímu pečujícímu modelu se do popředí dostával model podpory.

Český stát přesto dál čelil kritice nadnárodních institucí za vysoký počet dětí umístěných v zařízení ústavního typu. Dalšími diskutovanými tématy byla nejednotná strategie péče o ohrožené děti napříč zainteresovanými institucemi, nízký počet sociálních pracovníků na úřadech, nedostatečná nabídka alternativ a zdlouhavý proces náhradní rodinné péče. (Bechyňová, Konvičková, 2011) Pro zmírnění těchto nedostatků byl nastaven Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011.

Národním akčním plánem započal proces, který se nazývá transformace systému péče o ohrožené děti. Ta si klade za cíle:

- *„Zvýšit kvalitu práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny.*
- *Sjednotit postup pracovníků při řešení konkrétních situací ohrožení dítěte (případová konference, individuální plán práce s klientem).*

- *Snížit počet dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče, a to posílením preventivní složky práce s ohroženým dítětem a rodinou, rozvojem podpůrných služeb pro ohrožené dítě a rodinu, navýšením počtu kvalifikovaných pracovníků.*
- *Zvýšit životní šance dětí, podpořit rozvoj osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu a zachování životní úrovně nezbytné pro jejich tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj.“* (MPSV, 2009, s. 2 [online])

Transformace systému péče o ohrožené děti byla rozplánována do jednotlivých kroků do období deseti let. Cílem reformy bylo do systému péče o ohrožené děti vnést řád, sjednotit postupy a přístupy pracovníků při práci s rodinami a dětmi (napříč resorty), snížit počet dětí umístěných ve všech typech ústavní péče a podpořit formy náhradní rodinné péče. (MPSV, 2013 [online])

Na Národní akční plán navazoval další dokument, Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“, a s ním související Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí pro období 2012 – 2015. Ten dává velký důraz na procesy umožňující sanaci rodiny. *„Těžiště aktivit bylo posunuto směrem k sanaci rodiny a k prevenci odebrání dítěte z biologické rodiny, k omezení institucionální péče a k rozšíření náhradní rodinné péče, jakožto vhodnější alternativy péče o ty ohrožené děti, které nemohou buď dočasně, nebo trvale vyrůstat ve své původní rodině.“* (MPSV, 2015 [online])

V této souvislosti byl novelizován zákon o sociálně-právní ochraně dětí a vešla v platnost jeho prováděcí vyhláška, která ukládá orgánům sociálně-právní ochrany povinnost zavést standardy sociálně-právní ochrany dětí.

Standardizace péče o ohrožené děti vytváří podmínky pro zajištění jednotnosti práce s klienty na různých úrovních a v různých odvětvích výkonu sociálně-právní ochrany. Vytváří možnosti pro zavedení inovativních procesů v oblasti sociální práce při zachování a respektování místních specifik. Cílem standardizace je zvýšení kvality poskytovaných služeb klientům a zlepšení podmínek pro instituce a jejich pracovníky, kteří sociálně-právní ochranu zajišťují. (Černovský, 2015)

Dlouhodobý proces, kterým sociálně-právní ochrana dětí v České republice prošla, postupně klade větší a větší důraz na zachování rodiny jako celku a dává širší prostor pro metody sanace rodiny. Změna by ale nemohla nastat bez patřičné právní úpravy, která dává subjektům prostor a nástroje k tomu, aby mohli sanaci rodiny efektivně provádět. V následující podkapitole se zaměřím na legislativní rámec, který sanaci rodin zastřešuje

2.2. Právní rámec sanace rodiny

Neexistuje zákon, který by přímo upravoval sanaci rodiny. Její techniky, jako je případová konference, jsou ukotveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Přesný výraz „sanace rodiny“ v právním řádu nenajdeme, ale přímo i nepřímo ji ovlivňuje mnoho zákonů. Legislativa týkající se podpory rodin s dětmi vychází z právního ukotvení jednotlivých oborů a disciplín, které s rodinami souvisí.

Tato problematika patří do oblasti veřejného práva, ale je úzce spjatá i s právem soukromým. Dotýká se oblastí rodinného práva, občanského práva, trestního práva, a dalších zákonných norem. Tyto zákony jsou v souladu s Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod. Součástí právního řádu jsou i mezinárodní smlouvy, jako především Úmluva o právech dítěte.

2.2.1. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte je považována za nejvýznamnější mezinárodněprávní dokument týkající se práv dítěte. Jednotlivé články byly převzaty do právního řádu České republiky. Česká a Slovenská federativní republika ji ratifikovala 6. února 1991 a předcházelo jí několik deklarací a mezinárodněprávních dokumentů. (Kahoun, 2007). Úmluva vychází z toho, že *„rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a pro svou*

tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm.“ (MPSV, 2016, s. 2)

Úmluva v první řadě klade důraz na dítě a jeho blaho, ale současně zavazuje smluvní strany Úmluvy brát ohled na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců, právně odpovědných za dítě.

2.2.2. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Listina základních lidských práv a svobod vychází z mezinárodních úmluv o lidských právech, zejména z Evropské úmluvy o lidských právech a Všeobecné deklarace OSN o lidských právech. Vyjmenovává práva zaručená buď všem lidem (např. právo na život), nebo pouze občanům (např. volební právo).

Pro sanaci rodiny jsou nejpodstatnější tyto body článku č. 32:

> *(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*
>
> *(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*
>
> *(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.* (Listina základních práv a svobod, čl. 32)

Dítě podle Listiny základních práv a svobod vyžaduje zvláštní ochranu, ale rodičovství a rodina jsou také pod ochranou zákona a práva rodičů můžou být omezena jen v jasně vymezených případech rozhodnutím soudu.

2.2.3. Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník

V novém občanském zákoníku jsou upraveny oblasti, se kterými se v sanaci rodiny často pracuje. Upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi, vymezuje pojem rodičovská odpovědnost a také vyjmenovává zvláštní opatření soudu v případě ohroženého dítěte.

Soud může nařídit omezení, dohled, nebo napomenutí, tato opatření mohou účinně posilovat preventivní poradenská doporučení rodině. Avšak v případech, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a výchovná opatření nevedla ke zlepšení, nebo pokud rodiče z jiných důvodů nemohou péči o dítě zabezpečit, může soud nařídit svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, předběžné opatření, pěstounskou péči, ústavní výchovu nebo ochrannou výchovu. (Bechyňová, Konvičková, 2011)[2]

2.2.4. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon o sociálních službách mimo jiné upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, což se rodin v nepříznivé sociální situaci obvykle dotýká.

§3 definuje sociální službu jako: *„Činnost nebo soubor činností zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“* (Zákon č. 108/2006, §3) Mezi služby napomáhající sanaci rodiny patří například raná péče, krizová pomoc nebo terénní programy aj.

Mezi službami sociální prevence, jejichž cílem je zabránit sociálnímu vyloučení osob, je v §65 v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, obsažena také sociálně-aktivizační služba pro rodiny s dětmi, pro kterou jsou činnosti vedoucí k sanaci rodiny typické.

[2] Bechyňová odkazuje na Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, jehož ustanovení převzal nový občanský zákoník

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

(1) Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

c) sociálně terapeutické činnosti,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Zákon č. 108/2006, §65)

Cílem sociální služby pro ohrožené rodiny s dětmi je: *„primárně právě zachování nebo obnovení funkcí rodiny v jejím přirozeném prostředí a udržení dítěte v podmínkách funkční rodiny, nejlépe biologické… proces směřující k tomuto cíli se nazývá sanace rodiny*“ (Nedělníková, 2007, s. 143.)

V praxi sociální služby podporují rodinu při komunikaci s úřady, při vyplňování formulářů žádostí na dávky nebo také podání trestního oznámení na neplacení výživného, sepsání žádosti o rozvod či řešení dluhové problematiky. Důležitou povinností sociálních pracovníků ve službách je také poskytovat základní a odborné sociální poradenství. Rodina tak získá informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou zmírnit nebo vyřešit její obtížnou situaci.

2.2.5. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a jeho novely

Sociálně-právní ochrana dětí, kterou se budu blíže zabývat ve třetí části této práce, zdůrazňuje právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení k obnovení narušených funkcí rodiny. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje, komu je tato ochrana určena, kdo ji vykonává

a jakými postupy či nástroji disponuje. „*Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí v platném znění definuje ochranu práv dítěte, jeho oprávněných zájmů a zároveň ohrožené rodiny podporuje při obnovení jejích funkcí. Veškeré tyto aktivity se vyvíjejí skrze orgány sociálně právní ochrany dětí a prostřednictvím osob pověřených k této činnosti.*“ (Vrbický, 2010, s. 9, [online])

Pro sanaci rodiny byla významná novela tohoto zákona č.134/2006 Sb. Před novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí bylo předním a zároveň rozhodujícím hlediskem blaho dítěte. Tento zájem nesměl být podřazený například zájmům rodičů, rodiny či jiných osob. Avšak dítě je nutné vnímat v kontextu celé jeho rodiny i v jeho sociálním prostředí. Proto, aby nedocházelo k umístění dítěte, je povinností pracovníků pomáhat nejen dítěti, ale také celé jeho rodině, odhalovat příčiny vzniku problémů a zamezovat jim. Sanace rodiny je neodmyslitelná, neboť se snaží řešit problémy a má zájem na ponechání dítěte ve svém přirozeném prostředí. Téma sanace rodiny bylo v legislativních úpravách sociální práce novinkou. Byla upravena právě novelou zákona č. 359/1999 Sb. (rozsáhlá novela č.134/2006 Sb.) (Bechyňová, Konvičková, 2011)

K vyhlášení zatím poslední novely zákona došlo dne 27. 11. 2012 ve Sbírce zákonů pod číslem 401/2012. Zákon vešel v platnost ke dni 1. 1. 2013. Tato novela měla předcházet vysokému počtu dětí v ústavní péči a řešit nedostatečný důraz na přirozené vazby dítěte k blízkým osobám. Jednostranné zaměření na blaho dítěte rozšířila na ochranu rodičovství a rodiny a jejich vzájemné právo na rodičovskou výchovu. Zároveň se pohlíží na širší sociální prostředí dítěte. (Zákon č. 401/2012 Sb., § 5)

Cílem novely bylo nastolit *„moderní sociální systém s jednotnou legislativní úpravou, dbající na prevenci a práci s rodinami, podporující náhradní rodinnou péči a využívající ústavní péči jen v krajních důvodech.“* (Plívová, 2012, s. 1)

Tato novela zavedla zákonnou povinnost pořádání případových konferencí. Dále nařizuje na základě vyhodnocení situace dítěte vytvářet individuální plán, *„a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.“* (Zákon č. 401/2012., § 10)

Novela a její prováděcí vyhláška č. 473/2012 Sb. dále přinesla povinnost řídit se standardy kvality sociálně-právní ochrany. Tato povinnost je zakotvena v § 9a, konkrétně v odstavci 3, kde jsou uvedeny i subjekty, pro které jsou standardy závazné. (Zákon č. 401/2012., § 9a)

Jak už jsem uvedla v úvodu kapitoly, tématu sanace rodiny se dotýkají i další právní předpisy. Pro účely této práce (zejména k jejímu omezenému rozsahu) se jimi však není nutné zabývat. V této části jsem se věnovala právnímu rámci a vývoji sanace rodiny v České republice. Několikrát jsem při tom narazila na téma sociálně-právní ochrany, které přiblížím v následující části.

3. Sociálně-právní ochrana dětí

Už dříve jsem v této práci narazila na stěžejní pojem související se sanací rodiny, a to na sociálně-právní ochranu dětí. V této části se budu blíže zabývat tím, co toto sousloví znamená a jaké jsou orgány sociálně-právní ochrany. Pro pochopení role metodiků krajů pak vysvětlím, jaké jsou okolnosti sociálně-právní ochrany dětí na krajských úřadech.

3.1. Definice sociálně-právní ochrany dětí

Samotný název napovídá, že jde o ochranu dítěte v oblasti sociální a právní. Špeciánová definuje sociálně-právní ochranu jako*: „Cílenou činnost, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Je upravena zejména zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.“* (Špeciánová, 2007, s. 10.) Samotný zákon však zdůrazňuje, že se sociálně-právní ochrana neomezuje jen na ustanovení tohoto zákona, ale zahrnuje i jiné právní předpisy, které také upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. V zákoně o sociálně-právní ochraně jsou upravena jen některá opatření směřující k ochraně dětí, další jsou obsažená v řadě právních předpisů, které se vždy věnují specifické oblasti. Zákon č. 359/1999 Sb. definuje sociálně-právní ochranu takto:

> *(1) Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "sociálně-právní ochrana") se rozumí zejména*
>
> *a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
>
> *b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
>
> *c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
>
> *d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*
>
> (Zákon č. 359/1999 Sb., §1)

Sociálně-právní ochrana dětí má nejen úřední (administrativní) povahu, ale je zároveň výkonem sociální práce. (Macela, 2015 [online]) Představuje soubor různých opatření a nástrojů, jejichž cílem je zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. (Středočeský kraj, 2018 [online]) Cílem sociálně-právní ochrany je též sanace rodiny. (Odbor 21, 2009 [online])

Ochrana ze zákona se poskytuje všem ohroženým nezletilým dětem bez rozdílu a diskriminace. Zaměřuje se zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále se zaměřuje na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, které vedou zahálčivý nebo nemravný život (zanedbávání školní docházky, dopouštění se přestupků či trestných činů, jsou uživateli návykových látek nebo mají jiné výchovné problémy), které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu. Dále se sociálně-právní ochrana zaměřuje na děti, na nichž byl spáchán trestný čin, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu. Zákon k poskytnutí sociálně-právní ochrany nepředpokládá jednorázovou událost či krátkodobé působení, ale naopak předpokládá, že tyto skutečnosti trvají takovou dobu, že je třeba situaci vhodným způsobem řešit. Pokud by se jednalo o jednorázovou záležitost, musela by být takové intenzity, že by mohla nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte. (Zákon č. 359/1999 Sb., §2, §6, §58)

3.2. Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují zákonem vymezené subjekty – orgány sociálně-právní ochrany a dále kraje a obce v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a pověřené právnické a fyzické osoby. Jednotlivé orgány mají různé pravomoci. Záměrně se v této práci vyhýbám zkratce OSPOD, protože bývá často chápána ne jako orgány sociálně-právní ochrany dle zákona, ale v úzkém smyslu jako oddělení sociálně-právní ochrany dětí při obecním úřadě, tzv. „sociálka“.

§ 4

(1) Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou

a) krajské úřady,[3]

b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností[4]*,*

c) obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady,

d) Ministerstvo práce a sociálních věcí,

e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,

f) Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“).

(Zákon č. 359/1999 Sb., §4)

Nejdůležitější roli v systému zastává obecní úřad obce s rozšířenou působností. Do jeho agendy patří sledování a vyhodnocování negativně působících vlivů na děti, vypracovává individuální plán ochrany, způsoby práce s rodinou a řešení situace dítěte a rodiny v časovém harmonogramu. Mezi jeho důležité činnosti patří i příprava a organizace případových konferencí v konkrétně stanovených situacích, zabývá se poradenskou činností, ukládá výchovná opatření, podává soudu návrhy na opatření na ochranu dětí, vykonává funkci poručníka a opatrovníka, sleduje děti v ústavní výchově atd. (Motejl, 2007; Zákon č. 359/1999 Sb.)

Na pomyslné spodní příčce systému jsou obecní úřady, jejichž role spočívá především v prevenci a poradenství, dále vyhledávají děti vyžadující zvláštní ochranu a ukládají nezbytná opatření, a skutečnosti oznamují oddělení sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.

[3] v Praze Magistrát hl. města Prahy

[4] městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Vykonává v této oblasti zejména legislativní, metodickou a kontrolní činnost, včetně přezkumu pravomocných rozhodnutí krajských úřadů v odvolacím a přezkumném řízení. Spolupracuje s důležitými institucemi na mezinárodní úrovni, provádí monitoring v oblasti práv dětí, výzkumy a zpracovává analytické studie, na základě nichž vytváří právní předpisy, národní strategie na ochranu práv dětí a metodické materiály pro ostatní orgány sociálně-právní ochrany dětí. (MPSV, 2014 [online]) Ve vztahu ke krajským úřadům, zajišťuje na druhém stupni agendu zprostředkování náhradní rodinné péče a vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí řeší ochranu dětí ve vztahu k cizině. Je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí a sídlí v Brně.

Krajské pobočky Úřadu práce spravují dávky pěstounské péče a provádí inspekci kvality u pověřených osob vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí. Předmětem inspekce je kvalita poskytování sociálně-právní ochrany stanovená standardy kvality sociálně-právní ochrany. (Zákon č. 359/1999 Sb., § 50a)

3.3. Sociálně-právní ochrana dětí na úrovni krajských úřadů

Do působnosti krajských úřadů v oblasti sociálně-právní ochrany patří odborná a metodická činnost. Zpracovávají metodiky a odborně vedou jeho podřízené správní úřady. Poskytují i individuální odbornou pomoc a poradenskou činnost. (Motejl, 2007)

Dále krajské úřady řídí téměř celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodují o udělení pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí fyzickými a právnickými osobami a rozhodují o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ve vztahu k obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností plní krajské úřady funkci nadřízeného kontrolního orgánu a funkci odvolacího orgánu příslušného pro přezkum rozhodnutí vydaných obecními úřady a obecními úřady obcí s rozšířenou působností ve správním řízení. (Odbor 21, 2018 [online])

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, krajský úřad koordinuje poskytování sociálních služeb osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby; přitom spolupracuje s obecními úřady obcí s rozšířenou působností.(Zákon č. 108/2006, § 93)

V samostatné působnosti kraj shromažďuje, zpracovává a předává statistické údaje týkající se oblasti sociálně-právní ochrany dětí, připomínkuje návrhy právních předpisů s celostátní působností zejména v oblasti sociálních věcí, působí v oblasti prevence, podílí se na zpracování koncepčních dokumentů a spolupracuje s ostatními orgány sociálně-právní ochrany.

V této části jsem shrnula informace o sociálně-právní ochraně dětí vykonávané dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Ve výčtu orgánů sociálně-právní ochrany jsem se zaměřila na činnosti a kompetence krajských úřadů, protože právě z nich vychází práce krajských metodiků v oblasti sanace rodin. Konkrétnější informace o sanaci rodiny z pohledu krajského úřadu ze zákona, z odborné literatury ani z webových stránek krajů nelze získat, proto jsem svůj výzkum zaměřila na roli krajských metodiků při sanaci rodiny. V následující části popíšu metodologii tohoto výzkumu.

4. Metodologie výzkumného šetření

V předchozích kapitolách jsem zpracovala teoretická východiska důležitá pro pochopení role krajských metodiků při sanaci rodiny. Uvedla jsem čtenáře do problematiky sanace rodiny a popsala její současný stav v České republice, který vychází zejména z jejího legislativního ukotvení. Také jsem vysvětlila, jaká je pozice krajských úřadů v rámci sociálně-právní ochrany dětí.

V metodické části přiblížím, jak používám pojem „role“, dále předložím hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle, které cíl umožní naplnit. Vysvětlím, jakou jsem zvolila výzkumnou strategii a jaký vybrala výzkumný soubor, kde také zmíním, jaká je obvykle náplň práce krajského metodika. Dále popíšu, jak jsem samotný výzkum realizovala a jakým způsobem vyhodnotila získané informace.

4.1. Pojem „role“ pro účely této práce

V této práci pracuji s pojmem „role“. Podle Slovníku sociální práce role představuje „standardy chování, očekávaného od jedince v určité sociální pozici, které určují kdy, kde a co má vykonat. Tyto standardy zároveň určují, co on může očekávat od druhých v případě, že danou roli přijme, nebo nepřijme. Prostřednictvím role je společenská pozice realizována.“ (Matoušek, 2016). Psycholog Pavel Říčan uvádí, že výraz pochází z pojmu divadelní role: *„je to předpis, jak mluvit a jednat. Souhrnným termínem řečeno, je to předpis sociálního chování.“* (Říčan, 1975, s. 247).

Role metodiků je rolí profesionální. Jde tedy o soubor možných očekávání, které se vztahují k této pracovní pozici. Význam pojmu „role“ v této práci je možné nahradit českým synonymem „úloha“. Český jazyk umožňuje slovo „role“ vnímat v jednotném i množném čísle. Role však obvykle není jen jedna, běžně se termín „role“ chápe i jako o soubor rolí. Podle R. K. Mertona je soubor rolí (role-set), soubor možných očekávání vztahujících se k určité pracovní pozici. (Merton, 1957, cit. Podle Thompson, 2001).

4.2. Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle

Záměrem této bakalářské práce je prozkoumat pohled metodiků krajů na specifický typ sociální práce s rodinou, sanaci rodiny. Hlavním cílem je zjistit, jaká je role krajských metodiků při sanaci rodiny. Vzhledem k rozsahu práce jsem pro zpracování tématu vymezila oblast tří krajů. Cílem této práce není učinit srovnání mezi jednotlivými kraji, ale popsat zažitou praxi a hledat styčné body.

Pro lepší vhled do problematiky jsem stanovila dílčí cíle. Prvním dílčím cílem je získat výčet činností směřujících k sanaci rodiny, které vykonávají metodici v rámci své praxe. Dalším cílem je ověřit, jestli tito pracovníci disponují s metodickými materiály (ať už vytvořené kraji nebo nadřízeným orgánem, jímž je Ministerstvo práce a sociálních věcí). Třetím cílem je ověřit dopad standardizace v sociálně-právní ochraně dětí na realitu sanace rodiny. Čtvrtým cílem je zjistit potenciál pozice metodika krajského úřadu v této oblasti.

Hlavní cíl (včetně dílčích cílů) práce naplním prostřednictvím souboru sedmi otázek, které jsem formulovala následovně:

Otázka č. 1: Jaká je vaše role jako metodika krajského úřadu v oblasti sanaci rodin?

Otázka č. 2: Má váš kraj zpracovanou metodiku pro sanaci rodin? Disponujete metodikou od svého nadřízeného orgánu?

Otázka č. 3: Jaké pozorujete změny od zavedení standardů kvality sociálně právní ochrany? (přijetím novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky č. 473/2012, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Otázka č. 4: Jaké možnosti sanace rodiny můžete využít, které z nich využíváte konkrétně?

Otázka č. 5: Napadá vás, co ještě by se v oblasti sanace rodiny dalo z pozice krajů dělat, ale ve vašem kraji se nedělá?

Otázka č. 6: Myslíte si, že práce metodika v oblasti sanace rodiny je stejná ve všech krajích?

Otázka č. 7: Napadá vás k tématu sanace rodiny z pohledu krajského metodika ještě něco dalšího?

4.3. Zvolená výzkumná strategie

Výzkum jsem realizovala kvalitativní metodou technikou polostrukturovaného rozhovoru. Tuto formu jsem zvolila hlavně z toho důvodu, že role krajských úřadů není přímo specifikovaná zákonem, ani o ní neexistuje odborná literatura.

Metodolog Creswell popisuje kvalitativní výzkum jako *„proces hledání porozumění, který je založen na metodologických tradicích zkoumaného sociálního či lidského problému. Výzkumník produkuje celistvý, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, podává informace o stanoviscích účastníků výzkumu a šetření je prováděno v přirozených podmínkách“* (Creswell, 1998, cit. podle Šilhánková, 2014, s. 38). Kvalitativní výzkum dokáže do hloubky prozkoumat zeširoka definovaný jev a poskytnout o něm maximální množství informací. (Švaříček, Šeďová, 2007)

Hloubkový rozhovor, též označovaný jako nestandardizované dotazování, je nejčastěji používaná metoda, která bývá zastoupena převážně jedním účastníkem výzkumného šetření a jedním badatelem, který klade otevřené otázky. (Švaříček, Šeďová, 2007) Tento druh rozhovoru umožní získat nové informace o roli krajských metodiků v rámci sanace rodiny a postihnout téma v celé jeho šíři. Rozhodla jsem se použít volný typ rozhovoru, aby respondenti neopomenuli některá témata zmínit, a z obavy, že by odpovědi nestrukturovaného rozhovoru nebylo možné kvalitně zpracovat. Také jsem předem nedokázala odhadnout, jestli by respondenti sami dokázali o tématu mluvit dostatečně podrobně, nebo naopak jestli by od tématu neodbíhali.

Z těchto důvodů jsem zvolila polostrukturovaný typ hloubkového rozhovoru. Ten je postavený takovým způsobem, že respondent může mluvit zeširoka, ale neoddálí se od tématu. (Miovský, 2006) Umožní tak respondentům popsat, jak konkrétně probíhá jejich práce a otevřít další témata související se sanací rodiny. Také jim dá prostor kriticky zhodnotit svou pozici a případný nenaplněný potenciál krajských úřadů.

Polostrukturovaný rozhovor je vhodný k utvoření přirozenějšího kontaktu tazatele s respondentem a komunikace může být plynulejší. (Reichel, 2009, s. 112)

4.4. Charakteristika výzkumného souboru

Některé kraje na svých stránkách specifikují své hlavní činnosti v rámci sociálně-právní ochrany. Pro zjištění úlohy krajských úřadů při sanaci rodiny by tedy bylo možné z těchto činností vybrat ty, které vedou k sanaci rodiny, ale nezískali bychom tak informace o přesném průběhu a reálné praxi. Abych se dozvěděla, jak přesně práce probíhá, bylo tedy nasnadě ptát se přímo pracovníků.

V rámci krajských úřadů v ČR ve většině případů spadá oddělení sociálně právní ochrany dětí pod odbor sociálních věcí. Počet pracovníků je stanoven v organizační struktuře krajského úřadu a rovněž se obvykle odvíjí od velikosti daného kraje. V praxi je obvyklé, že plynulý chod krajského oddělení sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje jeho vedoucí, který řídí tým pracovníků. Pracovní pozice jednotlivých zaměstnanců lze obecně rozdělit do kategorií samostatný referent, metodik, případně specialista nebo psycholog. Na webových stránkách většiny krajů lze dohledat telefonické a mailové kontakty na konkrétní pracovníky a zároveň získat rychlý přehled o tom, jaké agendy tito pracovníci vykonávají. Některé kraje mají na svých webech uvedeny i podrobnější přehledy pracovních profilů jednotlivých pracovníků.

Vzhledem k rozsahu této práce by nebylo přínosné zjišťovat informace od všech pracovníků jednotlivých oddělení. Z jednotlivých pracovních pozic mě zaujala pozice metodiků. Ze samotného názvu této pracovní pozice je patrné, že pracovní náplň metodika krajského úřadu v oblasti sociálně-právní ochrany spočívá především v činnosti metodické, webové stránky krajů zmiňují i další činnosti. Jedná se o sociální pracovníky sociálně právní ochrany dětí, kteří zajišťují agendu pověřování k výkonu sociálně-právní ochrany dětí právnickými a fyzickými osobami včetně kontroly pověřených osob a také zajišťují jejich metodické vedení. Spolupracují s obecními úřady obcí s rozšířenou působností a ostatními krajskými úřady v oblasti agendy sociálně-právní ochrany dětí. Rovněž zajišťují agendy státního příspěvku u zřizovatelů zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v neposlední řadě pracují se základními registry veřejné správy. (Děvěrová, 2018, [online])

Pro výběr výzkumného souboru jsem zvolila metodu záměrného výběru. Hlavním kritériem bylo, aby šlo o člověka zaměstnaného na krajském úřadě v oddělení sociálně-právní ochrany jako sociální pracovník. Také jsem hledala takového pracovníka, který je na úřadě zaměstnán dostatečně dlouho, aby mohl zhodnotit změnu, která nastala (případně nenastala) po novele Zákona o sociálně právní ochraně dětí, která přinesla zásadní změny ve výkonu sociálně-právní ochraně dětí, které jsou doposud velmi živě diskutovaným tématem.

Záměrně jsem se chtěla vyhnout krajům, kde se sociálně právní ochranou při krajském úřadě zabývá nějaký projekt, protože jde většinou o časově omezené projekty, ve kterých podle mého názoru vyšší objem financí umožní realizovat i ty aktivity, kterým by se jinak krajský úřad neměl možnost věnovat a vykonával by je jiný subjekt, případně by nebyly vykonávané vůbec. Dalším kritériem výběru tedy bylo, aby sociálně právní ochrana v kraji respondenta nebyla financovaná z jiných, než pro kraj běžných prostředků.

Výběr respondentů jsem neprovedla náhodně, ale na základě dostupnosti. Využila jsem metodu sněhové koule. *„Metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy“* (Miovský 2006, s. 19).

Rozhovor jsem vedla se třemi pracovníky, kteří splňovali všechna kritéria. První respondentku jsem oslovila na základě kontaktu od společné známé. Další respondenty jsem získala na základě jejího doporučení.

V této práci nezveřejňuji, o které kraje konkrétně jde, ani jména jednotlivých pracovníků. Anonymní formu jsem zvolila z několika důvodů. Tím hlavním byla nastavená pravidla krajských úřadů. Zaměstnanec úřadu nemá oprávnění bez předchozího schválení mluvit jménem kraje, pro využití konkrétních údajů by bylo třeba schválení vedení, což s sebou nese administrativní zátěž a snížilo by ochotu pracovníků účastnit se výzkumu. Také by pravděpodobně bylo nutné práci předložit ke schválení vedoucímu orgánu. Anonymní forma dále zvýší bezpečí respondenta. Už při prvním dotazování, jestli by se pracovník zúčastnil mého výzkumu, jsem se setkala s obavami, že něco „řekne špatně“, podá nepřesné informace nebo se bude jevit jako nedostatečně kompetentní. Dále lze předpokládat, že anonymizace zvýší otevřenost respondenta. Bude bez obav mluvit o tom, jak praxe probíhá a nebude se obávat zmínit i negativní stránku věci.

4.5. Průběh výzkumu

Jak jsem již uvedla výše, výzkum proběhl se třemi pracovníky. Po úvodní telefonické domluvě se rozhovory s jejich laskavým svolením konaly vždy po skončení jejich pracovní doby v jejich kancelářích přímo v budovách jednotlivých krajských úřadů dle jejich individuálních časových možností. Rozhovory proběhly v časovém rozmezí přibližně dvou měsíců. Dva z nich se uskutečnily v předem domluveném termínu a jeden musel být z důvodu časové vytíženosti respondenta přesunut na jiný termín.

Všem respondentům jsem před samotným začátkem nahrávání rozhovoru sdělila, že získané informace budou využity pouze pro účely této bakalářské práce. Rovněž každý z respondentů souhlasil s nahráváním rozhovoru a jeho následným doslovným přepisem za účelem zachování autenticity. Tyto doslovné přepisy odpovědí respondentů jsou uvedeny v příloze této práce.

Žádný z respondentů neprojevil nesouhlas s tím, že se na něj v případě potřeby doplnění některých odpovědí mohu obrátit telefonicky. Tuto možnost jsem nevyužila. V průměru nepřesáhla délka žádného z rozhovorů více než 40 minut

Respondenti odpovídali vstřícně, poměrně obsáhle a otevřeně. Dva přepisy rozhovorů se mi podařilo dokončit ještě v den jejich konání. V průměru trval doslovný přepis jednoho rozhovoru cca 5 hodin. Následnému procesu zpracování dat zvolenou metodou kódování se podrobněji zabývám v následující kapitole.

4.6. Způsob vyhodnocování dat

Pro vyhodnocení dat jsem zvolila metodu zakotvené teorie, která se zaměřuje na sociální procesy, vzájemné působení mezi lidmi a dynamické popisy dějů. (Švaříček a Šeďová, 2007) Podstatou analýzy dat pomocí zakotvené teorie je otevřené, axiální a selektivní kódování, díky kterým dojde k rozkladu a následné reprodukci získaných údajů. Pro svou práci jsem vybrala otevřené kódování vzhledem k tomu, že cílem mé práce není vytvoření nové teorie, ale zjištění subjektivního vnímání role krajských metodiků při sanaci rodiny. Otevřené kódování umožňuje prvotní analýzu získaných údajů rozčleněním na jednotky (slovo, věta, odstavec), kterým je přidělen kód (jméno nebo označení). (Strauss a Corbinová, 1999). Výsledek procesu kódování

znázorňuji pomocí odlišných barev v příloze bakalářské práce. Interpretaci získaných dat se věnuje následující část.

5. Interpretace výsledků výzkumu

Na teoretickém základě shrnutém v předchozích kapitolách jsem vyhodnotila proběhlé rozhovory a rozdělila výsledky do kapitol dle dílčích cílů výzkumu. Nejvíce informací jsem zjistila o jednotlivých rolích, které pracovníci zastávají v rámci své profese. Pro zjednodušení respondenty označuji zkratkami R1, R2 a R3.

5.1. Výčet činností krajského metodika v oblasti sanace rodiny

Na otázku, jak rozumí své roli v rámci sanace rodin, respondenti jmenovali činnosti metodické, kontrolní a koncepční. Tato terminologie je užívaná u všech respondentů. Z rozhovorů dále vyplynuly činnosti, které je možné zařadit do oblasti koordinační. Podrobněji se jednotlivým činnostem věnuji v následujících podkapitolách.

5.1.1. Metodická činnost

Nejobsáhlejší oblastí působení pracovníků krajských úřadů na pozici metodika sociálně-právní ochrany jsou metodické činnosti.

R1: *„Je to zejména metodická činnost ve vztahu k obecním úřadům obcí s rozšířenou působností, dále je to metodická činnost ve vztahu k pověřeným osobám a je to i metodická činnost ve vztahu k některým sociálním službám, které se zabývají prací s rodinami.“*

Metodické činnosti můžeme rozdělit na zprostředkované a přímé metodické působení.

Zprostředkované metodické působení spočívá v předávání pokynů Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), zavádění nové praxe na základě nové legislativy nebo nových doporučených postupů. Metodici krajů posílají MPSV na základě potřeby dotazy týkající se postupů práce a získaná stanoviska předávají sociálním pracovníkům obcí. Také s MPSV konzultují obtížné případy z praxe.

R3: *„Samozřejmě my pracujeme nejenom s podněty, které nám přicházejí z obcí pro nějaké nové postupy práce s rodinami, ale zejména předáváme do praxe metodiky na a … způsoby řešení práce s rodinami z MPSV, formou metodických doporučení a interních odpovědí na naše dotazy ke konkrétním případům.“*

R2: *„můžeme říct, že ty praxe, které oni*[5] *doporučují, nebo postupy, které doporučují, tak se snažíme implementovat na otázky, které se objevují i u nás v rámci našeho kraje.“*

R2: *„pokud to jsou nějaké komplikovanější případy, kde není bezprostřední ohrožení toho dítěte, kde se třeba řeší spíš takový úhel pohledu na tu danou problematiku, tak si můžeme nechat určitý čas jako na zpracování té odpovědi, případně na konzultace třeba s MPSV.“*

Informace pracovníci zprostředkovávají obvykle v písemné formě tak, že odpovědi a dokumenty z MPSV přepošlou zainteresovaným subjektům. Z rozhovorů také vyplynulo, že krajský úřad pořádá porady a setkání s vedoucími odboru a vedoucími oddělení sociálně-právní ochrany obcí nebo přímo s pracovníky sociálně právní ochrany dětí, jejichž cílem je předat nové informace a sdílet příklady dobré praxe.

R2: *„Jinak u nás to funguje tak, že my samozřejmě míváme s kolegy, s pracovníky, kteří pracují na zajištění, tedy zajišťují výkon sociálně právní ochrany dětí, jako metodické porady, kde zveme vedoucí odboru nebo vedoucí oddělení sociálně právní ochrany a kde jim říkáme, a i jim zasíláme takové zásadní věci, které se týkají výkonu sociálně právní ochrany dětí i v oblasti právě sanace rodin, aby ten postup byl pokud možno jednotný v rámci kraje.“*

R1: *„Jednou za rok probíhá setkání pracovníků sociálně právní ochrany dětí – tzv. výjezdní zasedání, kde jsou zejména diskutovány aktuální otázky práce s rodinami a sanace rodin.“*

R1: *„Dalšími aktivitami v oblasti metodické jsou pravidelná pracovní setkání, která probíhají minimálně dvakrát ročně a jsou zaměřena právě na konkrétní otázky sociálně právní ochrany vztahující se k práci s rodinou. Tady se setkává metodik*

[5] Myšleno MPSV

krajského úřadu se zástupci přímo obcí, se sociálními pracovníky obcí, tzn. na úseku sociálně právní ochrany dětí.“

Do přímého metodického působení patří poskytování poradenství, konzultace a odborné vedení pracovníků oddělení sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů s rozšířenou působností a subjektů, které mají pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

R2: *„… poskytuje metodickou činnost jak ve formě telefonických konzultací, tak případně i mailové konzultace. Tuto možnost využívají v podstatě každý den, protože ta situace je taková, že … prostě ty situace těch rodin vyžadují to řešení okamžité a nemůžou čekat, až budeme mít poradu nebo až jim pošleme nějaké písemné stanovisko.“*

R2: *„samozřejmě když jsou výjimečné situace, jako že konzultujeme v rámci, já nevím, například v rámci kazuistických seminářů – ty jsme dělávali dřív, nebo že třeba přijedou s konkrétní kauzou a my probíráme možnosti a další postupy, které tam jsou dány.“*

R2: *„Samozřejmě při těch běžných konzultačních činnostech, jak jsem o tom už mluvil, tak samozřejmě nabízíme nějaké možnosti, jaké kroky by měli udělat k tomu, aby například nedošlo k té krajní situaci, kdy se dítě musí odejmout z rodiny a musí odejít do nějakého vhodnějšího, buď rodinného prostředí, nebo do jiného prostředí, kde budou zajištěny jeho základní potřeby.“*

R3: *„Společně s kolegy se podílím na metodické a kontrolní činnosti ve vztahu k osobám pověřeným k výkonu sociálně právní ochrany. Podílíme se také na multifunkčních týmech a to zejména ve vztahu k ORP[6], kde je naše pozice zase spíš poradenská a případových konferencí se zúčastňujeme v nezbytných případech.“*

5.1.2. Kontrolní činnosti

Z rozhovorů vyplynulo, že role krajských metodiků spočívá v kontrole obecních úřadů na jeho správním území a v řešení stížností.

[6] obec s rozšířenou působností

R1: *„Další … další role, kterou zastávám, tak je kontrolní – opět kontrolní činnost ve vztahu k obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a pověřeným osobám.“*

R1: *„Co se týká té kontrolní činnosti, tak je kontrolní činnost na obcích zaměřena zejména na dodržování právních norem a konkrétního řešení případu nejen formou kontrol realizovaných jednou za dva roky - zhruba, na obecních úřadech“*

R2*: „krajské řady jsou povinny jednou za minimálně tři roky jít na kontrolu na úřady, které vykonávají sociálně právní ochranu dětí. To znamená, že jednou za tři roky jsem na kontrole na každém úřadě, který vykonává sociálně-právní ochranu dětí a je to konkrétně obec s rozšířenou působností. Kromě uvedeného samozřejmě chodíme ještě na kontroly standardů kvality a to nově od roku 2015.“*

Kontrolní činnost krajských úřadů je zaměřena i na osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany.

R2: *„V oblasti sanace rodiny spolupracujeme se všemi subjekty, které mají pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí, protože to je jedna z činností krajského úřadu, že vlastně krajské úřady vydávají pověření organizacím, které chtějí realizovat činnosti v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Kromě vydávání pověření máme na starosti i oblast kontroly těchto organizací.“*

Do výkonu kontrolní činnosti respondenti dále řadí řešení stížností na postup pracovníků obecního úřadu.

R2: *„Pak je druhá kontrolní, jako kdyby taková rovina, a to je, že poměrně účastníci těch sporů nebo případně klienti, kteří využívají služeb jak kdyby sociálně právní ochrany dětí a obracejí se na ně, tak mají možnost samozřejmě si stěžovat na postup sociálních pracovníků a to buď na nesprávný postup, nebo na prostě to, že nejsou spokojeni s tím, jakým způsobem oni pracují. … Pokud není spokojen, tak si může stěžovat, nebo vyjádřit se, že není spokojen se způsobem vyřízení té své stížnosti a následně vlastně ten, to přešetření způsobu stížnosti přechází na krajský úřad.“*

R1: *„ale ta kontrolní činnost probíhá také na základě upozornění občanů a nebo na základě řešení stížnosti a podání občanů, které adresují právě krajskému úřadu. Tam je postup takový, že vyžádáváme spisy od obecních řadů a společně hledáme, nejenom kontrolujeme, ale hledáme i další možnosti řešení dané situace klienta.“*

5.1.3. Koncepční činnost a plánování

Pracovníci krajských úřadů se podílejí na vypracování krajských střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb, účastní se pracovních skupin a zjišťují potřebnost sociálních služeb v jejich správním území. Do této oblasti můžeme zařadit i vydávání pověření osobám pověřeným k výkonu sociálně-právní ochrany, protože tato činnost také výrazně ovlivňuje budoucí síť služeb v oblasti sanace rodiny.

R2: *„Tady v rámci kraje střednědobě plánujeme sociální služby, shodou okolností je pracovník oddělení manažerem pracovní skupiny. Tato pracovní skupina je zaměřená na sociální služby, které cílí na ohrožené rodiny s dětmi, na ohrožené děti. Takže tady nejvíce se spolupodílíme na koncipování sítě služeb pro ohrožené rodiny s dětmi, zejména sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, nízkoprahová zařízení a odborné poradenství, azylové domy a podobně. Snažíme se tam implementovat do toho i služby, které jsou v oblasti sociálně právní ochrany dětí, které realizují pověřené osoby a podobně, ale je to docela problematické, protože v krajské síti služeb mohou být jen registrované sociální služby.“*

R3: *„poslední plán střednědobý pro náš kraj byl zpracován na období let 2016 až 2018 a aktuálně se připravuje nový plán, v souladu se zákonem a nyní se kolegyně a kolegové věnují přípravě, respektive zjišťují potřebnost jednotlivých sociálních služeb.“*

R1: *„Oblast koncepční je víceméně okrajová, protože jsme zapojeni do krajského plánu, tedy střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb, kde v podstatě sdílím informace, které jsou vypracovány prostřednictvím pracovní skupiny na úrovni krajského plánování.“*

Koncepční činnost se neomezuje jen na správní území kraje, ale metodici ve spolupráci s MPSV řeší koncepční otázky celostátní působnosti a spoluvytvářejí nové postupy práce s ohroženým dítětem a rodinou.

R1: *„No a co se týká koncepční činnosti, tak aktuálně co se týká práce s rodinami, tak řešíme zejména otázku asistovaných kontaktů, které nejsou nikde v zákoně vymezeny a je tedy velký problém s jejich realizací, tedy nejen s jejich realizací, ale zejména s jejich financováním. To je asi nejzákladnější věc. Tyhle dílčí koncepční úkoly předáváme MPSV a MPSV k nim zaujímá stanoviska a navrhuje možné postupy.“*

5.1.4. Koordinační činnosti, organizace a spolupráce

Kromě metodické, koncepční a kontrolní role metodiků, které respondenti jasně definovali a spontánně jmenovali, z rozhovorů vyplynuly i další činnosti, které se týkaly oblasti koordinace, organizace a spolupráce. Tyto činnosti se okrajově prolínají s rolí metodickou.

V rámci své koordinační role krajský úřad zprostředkovává kontakty na odborníky a informuje klienty, kam se mají obrátit.

R3: *„obrátí-li se na nás rodina, která řeší nějakou svou životní situaci, tak ji odkazujme na příslušný úřad, obecní úřad, s tím, že zmapujeme jejich potřeby a jsme-li toho schopni, tak jim doporučíme v obecné rovině služby, které by mohly v rámci našeho kraje využít.“*

R2: *„mají tu možnost a vědí přesně, na koho se mají obracet. My máme přesně ty informace na webových stránkách, kde je uvedeno, jaká přesně kolegyně má jakou oblast na starosti, takže když jde třeba o situaci v řešení náhradní rodinné péče, tak ví, na koho se obrátit. Když jde o situaci rozvodových sporů, tak ví, na koho se obrátit, nebo když jde o například o případ týrání nebo zanedbávání a podobně, tak taky ví, na koho se mohou konkrétně obracet.“*

Krajský úřad organizuje semináře, konference a vzdělávací akce v oblasti sanace rodiny. Patří sem i organizace kazuistických seminářů, které jsou pořádány v některých krajích. Krajský úřad při nich plní nejen metodickou funkci, ale také umožní výměnu zkušeností a příkladů dobré praxe mezi účastníky.

R2: *„Pokud víme, že třeba daná organizace[7] v rámci projektu realizuje nějakou zajímavou oblast, tak se většinou snažíme domluvit a připravit pro naše obce společný seminář, který třeba můžeme finančně zajistit, a oni dostanou konkrétní materiál.“*

R1: *„na základě těchto pracovních setkání[8] – to jsou vlastně pracovní porady – tak vyvstávají další následné aktivity, které směřují k seminářům, které uspořádáváme*

[7] Myšleno organizace působící v oblasti sanace rodiny

[8] Myšleno pracovní setkání se sociálními pracovníky obcí

na základě jejich poptávky. Ať už jsou to kazuistické semináře, a nebo případové studie, tzn. práce s podobnými typy případů v rámci jednoho sezení.“

R2: *„Toto*[9] *si myslím, že je jedna z nejefektivnějších metod, kdy oni vidí konkrétně, když konkrétní pracovník pracuje s konkrétní rodinou. Co se mu povedlo, případně co se mu nepovedlo, ne vždycky se to samozřejmě daří.“*

V některých případech napomůže sanaci rodiny už jen samotné poskytnutí prostor. R1 hovoří o metodě rodinných konferencí, kdy rodina sama, bez zásahu sociálního pracovníka, uspořádá obdobu případové konference. Pro tuto aktivitu krajský úřad poskytuje prostory a pomáhá s organizací.

R1: *„Já to chápu tak, že ta rodina bez dopomoci toho vnějšího subjektu by to nedokázala sama zorganizovat. Takže my jen přispíváme k sanaci tím, že jim to zorganizujeme.“*

Zvláštní situací je náhradní rodinná péče, v rámci které kraj koordinuje zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Při posuzování se přihlíží k možnostem sanace rodiny.

R2: *„využíváme podobného principu*[10] *– což by se dalo spojit a to v oblasti náhradní rodinné péče.“*

R2: *„v rámci prvotní kontroly a potom pravidelné kontroly, kterou děláme minimálně jednou za rok a ty úřady by nám měly ty materiály aktualizovat vždy při nějakých zásadních změnách, tak víme, jaká je teda ta situace té dané rodiny. Jestli je tam možnost pracovat s tou rodinou natolik, aby mohlo dojít třeba k navrácení zpět do rodiny.“*

Stává se, že jsou pracovníci krajského úřadu přizváni k případové konferenci pořádané sociálním pracovníkem obecního úřadu. Zde je praxe v rámci tří dotazovaných krajů odlišná.

R2 zmínil, že se případových konferencí pracovníci jeho krajského úřadu neúčastní.

[9] Myšleno kazuistické semináře

[10] Myšleno „jako případové konference“

R2: *„My s ohledem na to, že nevykonáváme přímou práci sociálně právní ochrany dětí ve vztahu tak, jak to dělají na obcích s rozšířenou působností, tak třeba tuhletu část neděláme. Co se týká případových konferencí při běžné činnosti výkonu sociálně právní ochrany dětí.“*

Oproti tomu R3 zmiňuje, že se případových konferencí účastní.

R3: *„Podílíme se také na multifunkčních týmech a to zejména ve vztahu k ORP, kde je naše pozice zase spíš poradenská a případových konferencí se zúčastňujeme v nezbytných případech.“*

Pro R1 je účast na případových konferencích diskutabilní.

R1: *„Co se týká případových konferencí, tak tohle je jako věc nebo téma k diskuzi. Zejména pro nás, protože případové konference pořádají zejména obecní úřady, to znamená OSPODy a vzešla od nich poptávka toho, abychom se účastnili případových konferencí. Nicméně jsme nedokázali úplně jasně definovat naše postavení, protože nejsme ani nějakým spolupracujícím subjektem, ani jsme se nějak s tou rodinou nezapojili do spolupráce a proto, a i z časových a kapacitních důvodů jsme považovali účast na případových konferencích na nadbytečnou z našeho pohledu.“*

Na základě realizovaného výzkumu se podařilo identifikovat výčet činností, které definují role, které při své profesi krajští metodikové zastávají. Shrnutí v této kapitole by samo o sobě zodpovědělo otázku, jaká je role krajských metodiků při sanaci rodiny. Přesto jsem se pro dokreslení zabývala dílčími otázkami týkajícími se dostupnosti metodických materiálů, změnou, která (ne)nastala po rozsáhlé novelizaci zákona a dalšími možnostmi, které pozice krajský metodik může nabídnout. Také jsem se zaměřila na názor respondentů na jednotnost praxe napříč kraji.

5.2. Písemné metodické materiály k sanaci rodiny

Jak jsem již nastínila v kapitole týkající se metodické činnosti metodiků, jejich hlavní úloha spočívá v předávání metodických pokynů z nadřízeného orgánu dále a jejich aplikace do praxe. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že nemají

k dispozici oficiální metodiky zaměřené přímo na sanaci rodiny. Disponují však pokyny, stanovisky a metodikami na dílčí otázky sociálně-právní ochrany dětí ze strany MPSV.

R2: *„Konkrétně zpracovanou metodiku jako kraj na sanaci rodin nemá. Využíváme zejména těch materiálů, které máme k dispozici ze strany MPSV a které jsou doporučovány ze strany MPSV, protože se snažíme, aby ten přístup byl teda pokud možno jednotný.“*

R1: *„Co se týká sanace rodin, tak samostatnou metodiku zpracovanou jako kraj nemáme konkrétně pro sanaci rodin, nicméně máme od svého nadřízeného orgánu, kterým je MPSV, dílčí metodiky, které se vztahují pro práci s rodinami právě v oblasti, jak už jsem zmiňoval právě náhradních rodin a ZDVOP[11] i spolupráce v rámci neziskovek. Takže ty metodiky jsou dílčí, ale nejsou jednotné.“*

R3: *„Náš nadřízený orgán, kterým je MPSV, nám poskytuje metodiky. Poslední metodikou byla zejména metodika pro kurátory mládeže, dále k vyhodnocování individuálních plánů ochrany dítěte a aktuálně i metodiku zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.“*

Jeden z respondentů zmiňuje, že z iniciativy kraje v rámci koncepční činnosti vznikla metodika, která se týká ne přímo sanace rodiny, ale případových konferencí, které se sanací rodiny úzce souvisejí.

R3: *„Krajské metodiky, které máme zpracované v rámci našeho kraje tak se týkají zejména případových konferencí, jak už jsem zmínila, tak případových konferencí se účastníme. I v rámci kontrol dozorujeme, zda jsou případové konference realizovány.“*

Jiný respondent doplňuje, že využívají i materiálů jiných organizací.

R2: *„Na druhou stranu ale využíváme i materiálu od spolupracujících organizací jako je třeba Amalthea a nebo třeba Lumos. Mají zpracované některé materiály zaměřené právě na sanaci rodin a ty se snažíme distribuovat.“*

[11] Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

5.3. Změna role krajských metodiků v kontextu standardizace sociálně-právní ochrany

V teoretické části jsem demonstrovala, jakou zásadní změnou v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, respektive sanace rodiny, prošla česká legislativa a v návaznosti na tom i praxe ve veřejné správě. Při přípravě kostry rozhovorů jsem tedy vycházela z předpokladu, že tyto změny měly dopad i na roli krajských metodiků. Přesto, že novelizace a související zavedení standardů ovlivnili jejich práci, zastávané role se nezměnily. Dva z respondentů vnímají efekty standardizace pozitivně, jeden je k jejím dopadům skeptický.

R2: *„Po zavedení standardů kvality nastal velký děs a ohrožení jednotlivých pracovníků z toho, co to bude nového. Ale čím déle jsou standardy zavedeny, tím více je třeba procházíme i tím, že my kontrolujeme i ty úřady a pomáháme jim i třeba při některých základních těch věcech, tak si myslíme, že jim to pomáhá. Právě v nastavení takových těch základních postupů, které by jim měly pomoci pracovat s tou ohroženou rodinou s dětmi.“*

R3: *„zjišťujeme, že se zlepšila nejen naše práce na oddělení, ale odrazilo se to i na zejména ve vybavení pracovišť, a to nejenom u nás na kraji ale i na pracovištích obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.“*

R1: *„zkušenost a praxe ukázala a ukazuje dál, že na kvalitě práce těch konkrétních pracovníků a úřadů se po zavedení standardů nic nemění. Na těch úřadech, kde fungovaly ty postupy a práce s rodinami před tím, tak tam fungují i nyní, a myslím si, že si tam ty postupy ještě propracovali. Nicméně u úřadů, u kterých byly problémy v minulosti, tak přetrvávají a ani zavedení standardů nic nezměnilo na jejich pojetí a na jejich práci.“*

5.4. Potenciál pozice krajský metodik při sanaci rodiny

Při odpovědi na otázku, jestli je napadá, co by se v oblasti sanace rodiny dalo z pozice krajů dělat, ale nedělá se, respondenti narazili na dílčí témata, jako je pořádání kazuistických seminářů, zřízení informačního portálu pro sociální pracovníky, facilitace případových konferencí.

R2: *„hodně by pomohlo, kdybychom mohli častěji dělat za účasti třeba i nějakých externích subjektů klasické kazuistické semináře.“*

R2: *„informační portál, který by se věnoval přímo sociálně-právní ochraně dětí, něco jako otázky, odpovědi, řešení, situace …, a to vyloženě pro sociální pracovníky.“*

R1: *„máme v rámci oddělení našeho krajského úřadu i výcviky facilitačních dovedností v rámci případových konferencí, takže bychom v krajním případě mohli fungovat i jako facilitátoři.“*

Také se otevřelo téma již fungujících metod, které však nemají dostatečný dopad a nejsou efektivní. R1 zmiňuje nenaplněnou multidisciplinární spolupráci a neefektivní zasíťování služeb s ohledem na aktuální potřebnost.

R1: *„Já pořád postrádám naplněnou multidisciplinární spolupráci. My se bavíme o týmu pro mládež, který tu funguje, ale to je projektová záležitost probační a mediační služby, do které jsou zapojeny pouze některé soudní obvody, to znamená, že se zase nevztahuje ta spolupráce a hledání odpovídajících řešení pro celý kraj, ale je to pouze pro vybrané územní celky. Takže z mého pohledu by bylo dobré, aby ta spolupráce byla rozšířená na celý kraj.“*

R1: *„Potom vnímám ještě velmi smysluplné, ale zatím taky nevidím žádný efekt na zasíťování službami na území kraje s tím, že by byl přehled i o potřebách. A bavíme se o všech službách pro rodiny, takže oblast zdravotní, sociální, školská… a k tomu se vztahují i ty specializované služby.“*

5.5. Role krajských metodiků v různých krajích

Pro zjištění, nakolik se výsledky mého výzkumu dají generalizovat, jsem zkoumala jednotnost praxe napříč kraji. Už z odpovědí na předchozí otázky vyplynulo, že i v rámci tří krajů, ve kterých jsem výzkum prováděla, jsou patrné odlišnosti, jak jsem uvedla na příkladu účasti na případových konferencí nebo pořádání kazuistických seminářů. Z reakcí na dotaz cílený přímo na srovnání praxe s ostatními kraji je patrné, že přístup k oblasti sanace rodiny na krajských úřadech není v České republice jednotný.

R3: *„Na otázku, jestli si myslím, že je práce metodika v oblasti sanace rodiny stejná ve všech krajích můžu říct, že teda určitě není.“*

R2: *„S některými kraji mám srovnání, jsme si dokonce podobní. Zároveň jsou naprosto odlišné kraje, jinak nastavené, i personálně.“*

R1: *„Abych měl povědomost o tom, že všichni metodici pracují stejně, to sotva. Už na pracovních setkáních, které máme a jsou to ta v uvozovkách neformální, která se nekonají pod hlavičkou MPSV, tak zjišťujeme, že ta praxe je v různých krajích velmi různá. Co se týká jak metodiky, co se týká účasti na řešení případů, to znamená jako vedení těch obecních úřadů a co se týká i kontrolní činnosti.“*

Odlišnosti nachází respondenti v odlišných metodách a postupech. Podobné činnosti jsou nazývány jinak. V některých krajích jsou zavedeny inovativní postupy (R2 zmiňuje informační portál, který zavedl jeden z krajských úřadů a mohl by být inspirací pro ostatní).

R2: *„Některé úřady dělají tzv. metodické dohlídky, místo kontrolní činnosti, kromě toho dělají i konzultační činnosti, což my děláme při běžné kontrolní činnosti tak, že tam kolegové mohou přijít, když ukončíme kontrolu, se svými problematickými spisy a situacemi, které by chtěli prokonzultovat, takže to jim nabízíme. Nevím, jestli některé kraje mají možná stanovené nějaké vnitřní postupy, ve větší míře.“*

Tyto rozdíly mezi přístupem k sanaci rodiny mohou být způsobeny odlišnými podmínkami v jednotlivých krajích, jiným personálním obsazením. Odchylky také vznikají odlišným výkladem pokynů od MPSV.

R3: *„Tak jako jsou individuální případy na jednotlivých obcích, tak také každý kraj má svá specifika v oblasti práce s rodinou – a tím myslím personální obsazení, prostě všechno se odvíjí od lidských zdrojů.“*

R2: *„oficiální metodiku a schvalovací postupy, metodiky a podobně schvaluje a doporučuje vždy MPSV. Tak by to i mělo být, aby se výkon sociálně právní ochrany dětí nelišil podle jednotlivých krajů. Ale samozřejmě v praxi je ta situace poněkud někdy odlišná, že jsou situace, kdy je potřeba řešit tady tuto oblast jako individuálně. Takže my se snažíme v oblasti té sanace rodin samozřejmě přistupovat ke všem - minimálně obcím s rozšířenou působností na území našeho kraje, které pod náš kraj spadají, jednotným způsobem. S tím, že samozřejmě využíváme metodik, respektive otázek a odpovědí,*

které máme z MPSV a které teď již nově dostáváme vždy z MPSV bez ohledu na to, kterému kraji jejich prostřednictvím odpovídají.“

R1: *„musím říci, že jsem byl až překvapený, jak jsou některé úřady striktní třeba i v tom, že informace, které obdrží od MPSV jako metodické, tak nejdřív si je sami vyhodnotí a teprve následně je předávají obcím.“*

Geografická blízkost krajů, která s sebou nese nejen podobná specifika v oblasti socioekonomické, ale zejména umožňuje užší a intenzivnější spolupráci a výměnu zkušeností, napomáhá ke slaďování praxe a zmírnění výše jmenovaných rozdílů.

R1: *„S některými kraji spolupracujeme a pracujeme podobně. Je to tak, že nejužší spolupráci jsme si vytvořili v rámci předávání zkušeností a je to i na vzájemné důvěře, jsou to prostě kraje, které jsou nám územně nejblíže. Víckrát do roka máme společná setkání.“*

Je tedy zřejmé, že výsledky výzkumu není možné aplikovat na všechny kraje. Jak více zmíním v závěru práce, jedná se o největší limit realizovaného výzkumu. Z interpretace rozhovorů však vyplynul poměrně ucelený obrázek o tom, jak chápou svou roli respondenti v rámci vybraných krajů.

Závěr

Sanace rodiny je progresivní nástroj sociální práce s ohroženou rodinou, na němž participuje celá škála odborných subjektů. Mezi těmito subjekty zastává krajský úřad neopominutelnou úlohu, které autoři odborné literatury nevěnují patřičnou pozornost.

Cílem předkládané bakalářské práce bylo identifikovat roli metodiků krajských úřadů při sanaci rodiny ve vybraných krajích. Po zpracování teoretického rámce, který se zabýval především východisky sanace rodiny, jejím vývojem a legislativním ukotvením v českém prostředí a nástinem systému sociálně právní ochrany dítěte, jsem zvolila výzkumnou metodu polostrukturovaného rozhovoru pro zodpovězení otázky: „*Jaká je role krajských metodiků při sanaci rodiny?*“ Pro prvotní náhled do problematiky jsem výběr respondentů redukovala na tři kraje. Získaná data jsem vyhodnotila technikou otevřeného kódování.

Prostřednictvím výzkumu se mi podařilo identifikovat čtyři hlavní role metodiků vybraných krajských úřadů při sanaci rodiny. Jejich úloha v první řadě spočívá v metodické podpoře obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a dalších zainteresovaných subjektů na území celého kraje, a to zprostředkováním informací od nadřízeného orgánu (Ministerstvo práce a sociálních věcí) a přímým metodickým působením. Další významnou rolí je provádění kontrol výkonu sociálně-právní ochrany dětí pověřených osob a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a řešení stížností na postup sociálních pracovníků. Koncepční role zahrnuje činnosti spojené s plánováním sociálních služeb v kraji a spoluvytvářením nových postupů práce s ohroženým dítětem a rodinou. V rámci koordinační role zajišťuje sdílení dobré praxe a zvyšuje informovanost veřejnosti. Dále koordinuje zprostředkování náhradní rodinné péče s přihlédnutím na možnosti sanace rodiny.

Moji domněnku, že výše zmíněné role doznaly zásadnějších změn v důsledku zavedení standardů sociálně-právní ochrany dětí, vybraný vzorek respondentů nepotvrdil. Z výzkumu rovněž vyplynulo, že respondenti spatřují případný nevyužitý potenciál své profese nikoliv v další roli, ale v dílčích činnostech, které by mohli vykonávat.

Považuji za nutné zmínit, že vzorek tří respondentů mě rozhodně neopravňuje k tomu, abych závěry své práce předkládala jako všeobecně platné. Nejednotnost praxe byla zjevná už po provedení prvních dvou rozhovorů a sami respondenti upozorňovali na fakt, že přístup jednotlivých krajů k sanaci rodiny není jednotný. Proto lze předpokládat, že role v některých krajích se můžou lišit.

Doporučení pro další výzkum tedy je analyzovat situaci plošně ve všech krajích ČR. Zároveň se nabízí i výzva rozklíčovat příčiny této roztříštěnosti a hledat cesty k zavedení jednotné praxe, která by zaručila ohroženému dítěti kvalitní a efektivní postupy při sanaci jeho rodiny, aniž by záleželo na tom, v jakém kraji je mu podpora poskytována.

Seznam literatury

BECHYŇOVÁ, Věra, KONVIČKOVÁ, Marta. Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, ISBN 978- 80- 262- 0031- 4.

BITTNER, Pavel. Metodika služby Sanace rodiny se zaměřením na spolupráci mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí a poskytovateli sociálních služeb Pardubického kraje. Pardubice: Amalthea, o. s., 2009

ČERNOVSKÝ, Ivan. 2015. Standardizace sociálně-právní ochrany pohledem tří aktérů, *Sociální práce/Sociálná práca*, příloha č. 2, s. 3-6. ISSN 1213-6204.

DĚVĚROVÁ, Martina. Oznámení o vyhlášení výběrového řízení. In: *Úřední deska*. [online]. ©2018 [cit. 14-03-2018]. Dostupné z: 1url.cz/OtY06

DUNOVSKÝ, Jiří. Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.

DUNOVSKÝ, Jiří. Sociální pediatrie. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

GIDDENS, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

CHRENKOVÁ, Monika. Sociální práce s rodinou. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-809-0

JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-269-0.

KAHOUN, Vilém a kol. Vybrané kapitoly k sociální práci: Sociální práce II. Praha: Triton. 2007, ISBN 978-80-7387-064-5.

KODYMOVÁ, Pavla. 2015. Úvod, *Sešit sociální práce*, č. 5, s. 5-6, ISBN: 978-80-7421-088-4

MACELA, Miloslav. Standardizace orgánů sociálně-právní ochrany: praktická doporučen, In: *Deník veřejné správy*, [online]. ©2015 [cit. 11-03-2018]. Dostupné z: http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6684916

MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.

MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1995. ISBN 80-858-5008-7.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MOTEJL, Otakar. Rodina a dítě. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. 2007, ISBN 978-80-254-1750-8.

MPSV.Ministerstvo práce a sociálních věcí, Manuál k případovým konferencím, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, ISBN 978-80-7421-038-9

MPSV. Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016, ISBN 978-80-7421-120-1

MPSV, Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 [online]. ©2009 [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf

MPSV. Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí In: *Ochrana práv dětí*. [online]. ©2014 [cit. 13-03-2018]. Dostupné z:https://www.mpsv.cz/cs/19923

MPSV. Transformace systému péče o ohrožené děti. In: *MPSV* [online]. ©2013 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/cs/14322.

MPSV. Závěrečná zpráva o plnění akčního plánu k naplnění národní strategie ochrany práv dětí na období 2012–2015. In: *MPSV* [online]. ©2015 [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/29902/Zaverecna_zprava_NAP_2012_2015.pdf

NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008

ODBOR 21, MPSV. Co znamená, když se řekne sociálně-právní ochrana dětí? In: *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod*, [online]. ©2009 [cit. 11-03-2018]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/informace/obecne/

ODBOR 21, MPSV. Systém sociálně-právní ochrany dětí. In: *Obecné*, [online]. ©2018 [cit. 13-03-2018]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr-/

PLÍVOVÁ, Viktorie. Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí. In: *MPSV*, [online]. ©2012 [cit. 08-03-2018]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/12776/tz_130412a.pdf

REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

RICHTEROVÁ, Barbora. 2017. Využití mediace v kontextu sanace rodiny. Hradec Králové (diplomová práce). Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce, Katedra sociální práce a sociální politiky.

RYCHLÍK, Daniel. 2015. Systém ochrany ohrožených dětí v ČR aneb v procesu měnícího se paradigmatu, *Sociální práce/Sociálná práca*, příloha č. 2, s. 3-6. ISSN 1213-6204.

ŘÍČAN, Pavel. Psychologie osobnosti. 3. vyd. Praha: Orbis, 1975. ISBN 510-21-852.

SEZEMSKÝ, Jiří. Principy sociálně-právní ochrany dětí, In: *MPSV*, [online]. ©2007 [cit. 09-03-2018]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/4338/03072007.pdf

SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou: Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce –Sv.2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X

STŘEDOČESKÝ KRAJ. Sociálně-právní ochrana dětí. In: *Informační systém krajského úřadu*, [online]. ©2018 [cit. 11-03-2018]. Dostupné z: https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/ochrana-deti

ŠILHÁNKOVÁ, Barbora. 2014. Analýza postojů pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí v Plzni v kontextu legislativních změn. Plzeň (bakalářská práce). Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-27-6

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

THOMPSON, Kenneth. Klíčové citace v sociologii: hlavní myslitelé, pojmy a témata. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-68-4.

VRBICKÝ, Jan. 2010. Postavení rodiny v České republice. In: *Udržet rodiny pohromadě,* s. 8-9, [online]. ©2010 [cit. 08-03-2018]. Dostupné z: 1url.cz/atY0A

Vyhláška č. 473/2012 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Příloha

Respondent 1

Otázka č. 1: Jaká je vaše role jako metodika krajského úřadu v oblasti sanaci rodin?

Moje pozice je metodik kurátorů pro mládež a v podstatě v sociálně právní ochraně dětí zahrnuji tři oblasti. Je to zejména metodická činnost ve vztahu k obecním úřadům obcí s rozšířenou působností, dále je to metodická činnost ve vztahu k pověřeným osobám a je to i metodická činnost ve vztahu k některým sociálním službám, které se zabývají prací s rodinami.

Další … další role, kterou zastávám, tak je kontrolní – opět kontrolní činnost ve vztahu k obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a pověřeným osobám. Oblast koncepční je víceméně okrajová, protože jsme zapojeni do krajského plánu, tedy střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb, kde v podstatě sdílím informace, které jsou vypracovány prostřednictvím pracovní skupiny na úrovni krajského plánování.

Konkrétně k té metodické činnosti. Jednou za rok probíhá setkání pracovníků sociálně právní ochrany dětí – tzv. výjezdní zasedání, kde jsou zejména diskutovány aktuální otázky práce s rodinami a sanace rodin. Dá se říct, že ta spolupráce probíhá zejména v řešení individuálních případů ve formě kazuistik a zobecnění případů, se kterými se sociální pracovníci na obcích setkávají v průběhu roku.

Dalšími aktivitami v oblasti metodické jsou pravidelná pracovní setkání, která probíhají minimálně dvakrát ročně a jsou zaměřena právě na konkrétní otázky sociálně právní ochrany vztahující se k práci s rodinou. Tady se setkává metodik krajského úřadu se zástupci přímo obcí, se sociálními pracovníky obcí, tzn. na úseku sociálně právní ochrany dětí. Zase na základě těchto pracovních setkání – to jsou vlastně pracovní porady – tak vyvstávají další následné aktivity, které směřují k seminářům, které uspořádáváme na základě jejich poptávky. Ať už jsou to kazuistické semináře a nebo případové studie, tzn. práce s podobnými typy případů v rámci jednoho sezení.

Co se týká té kontrolní činnosti, tak je kontrolní činnost na obcích zaměřena zejména na dodržování právních norem a konkrétního řešení případu nejen formou kontrol realizovaných jednou za dva roky - zhruba, na obecních úřadech, ale ta kontrolní činnost probíhá také na základě upozornění občanů, a nebo na základě řešení stížnosti a podání občanů, které adresují právě krajskému úřadu. Tam je postup takový, že vyžádáváme spisy od obecních řadů a společně hledáme, nejenom kontrolujeme, ale hledáme i další možnosti řešení dané situace klienta. No a co se týká koncepční činnosti, tak aktuálně co se týká práce s rodinami, tak řešíme zejména otázku asistovaných kontaktů, které nejsou nikde v zákoně vymezeny a je tedy velký problém s jejich realizací, tedy nejen s jejich realizací, ale zejména s jejich financováním. To je asi nejzákladnější věc. Tyhle dílčí koncepční úkoly předáváme MPSV a MPSV k nim zaujímá stanoviska a navrhuje možné postupy.

Další důležité téma jsou multifunkční týmy a případové konference. Nejdříve začnu tím multifunkčním týmem. Tady jsem externím spolupracovníkem týmu pro mládež, který je zaměřen ne toliko na sanaci rodin, které jsou v přímém ohrožení nějakými sociálně patologickými jevy, ale spíše je to zaměřeno na práci s mladistvými a nezletilými dětmi, které se dostaly do problémů a jsou ohroženi právě sociální patologií. V tomto multifunkčním, nebo v tomto týmu se schází odborníci jak z oblasti trestního, to znamená policie, soudy, státní zástupce, tak jsou tam další spolupracující organizace, neziskovky a např. i zástupce pedagogicko psychologické poradny, který se podílí opět na definování možných problémů a následných návrhů spolupráce v rámci mini týmu, a nebo v rámci potom nějakých individuálních setkání. Co se týká případových konferencí, tak tohle je jako věc nebo téma k diskuzi. Zejména pro nás, protože případové konference pořádají zejména obecní úřady, to znamená OSPODy a vzešla od nich poptávka toho, abychom se účastnili případových konferencí. Nicméně jsme nedokázali úplně jasně definovat naše postavení, protože nejsme ani nějakým spolupracujícím subjektem, ani jsme se nějak s tou rodinou nezapojili do spolupráce a proto, a i z časových a kapacitních důvodů jsme považovali účast na případových konferencích na nadbytečnou z našeho pohledu. Nicméně se samozřejmě zajímáme o způsoby realizace případových konferencí, o to, jestli případové konference probíhají a zároveň máme v rámci oddělení našeho krajského úřadu i výcviky facilitačních dovedností v rámci případových konferencí, takže bychom v krajním případě mohli fungovat i jako facilitátoři. Ale jak už jsem zmínil, tak z kapacitních důvodů tato naše role asi není možná a tím pádem ani není sociálním pracovníkům nabízena.

V oblasti sanace nejčastěji ta oblast spolupráce je definována tím týmem pracovníků sociálně-právní ochrany, pak jsou to zejména školy, pedagogicko psychologické poradny a neziskové organizace. Z mého pohledu mají neziskové organizace zejména v oblasti poradenství a konkrétně tedy sociální služby, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, mají velký význam a potom si myslím, že pro sanaci rodin mají velký význam i služby, které se zabývají dluhovou problematikou. Nechtěl bych na některou z nich zapomenout, abych dostál všem, ale myslím si, že v tomhle za zmínku stojí, a to mě napadá, stojí ještě další spolupracující

subjekt a tím jsou právě nejen azylové domy, ale i zařízení právě pro děti, které nemohou po určitou dobu vyrůstat ve vlastní rodině. Jejich životní situace je natolik ohrožená, že musí z rodiny odejít a jsou buď v péči pěstounů na přechodnou dobu – pokud jsou to děti mladšího věku – a nebo jsou v zařízeních pro děti vyžadujících okamžitou pomoc, ve ZDVOPech. Nicméně tam je jejich pobyt časově omezený, stejně jako u těch pěstounských péčí na přechodnou dobu. Takže si myslím, že v tuto dobu bych nechtěl opomenout ani tyto dva subjekty. Myslím si, že ten okruh spolupracujících subjektů by byl širší podle individuálního řešení daného případu. Asi v tuto chvíli bych je nemohl, nedokázal vyjmenovat úplně všechny.

Otázka č. 2: Má váš kraj zpracovanou metodiku pro sanaci rodin? Disponujete metodikou od svého nadřízeného orgánu?

Co se týká sanace rodin, tak samostatnou metodiku zpracovanou jako kraj nemáme konkrétně pro sanaci rodin, nicméně máme od svého nadřízeného orgánu, kterým je MPSV, dílčí metodiky, které se vztahují pro práci s rodinami právě v oblasti, jak už jsem zmiňoval právě náhradních rodin a ZDVOP i spolupráce v rámci neziskovek. Takže ty metodiky jsou dílčí, ale nejsou jednotné. V oblasti právě, kterou řeším já a to je oblast mladistvých a nezletilých dětí, které jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, tak je zpracována metodika kurátorů pro mládež, kterou MPSV tuším rok zpátky zveřejnilo a byl to velmi diskutabilní materiál, který zvedl vlnu kritiky právě z řad sociálních pracovníků a i pracovníků z krajů, neboť některá výkladová stanoviska MPSV byla, dá li se říct revoluční, ale byla právě v rozporu se zaběhlou praxí daných úřadů týkající se zejména oblasti autonomie dětí starších 15let, které mohou v podstatě po svém uvážení žít mimo vlastní rodinu bez vztahových povinností a závazků z hlediska rodičovské odpovědnosti. Myslím si, že je to totální hovadina, protože pokud …. Je jako opravdu zvláštní, že když jsem si přečetl trestní zákoník, teď to mám na stole, přečetl jsem si Rodičovskou odpovědnost – knížku, přečetl jsem si k tomu výkladová stanoviska, tak se s tím prostě nejsem schopný a ochotný ztotožnit a ani bych to žádným rodičům nedokázal říci. Kdyby přišli, v oblasti poradenství, já bych jim řekl, podívejte se, vy z vaší pozice nemáte absolutně žádnou moc ovlivnit rozhodnutí vašeho dítěte, pokud se rozhodne po patnáctém roce, kdy má ukončenou povinnou školní docházku, nenastoupit na střední školu, nezaevidovat se na úřadu práce, v podstatě tam není … jako my mu můžeme v rámci poradenství vysvětlit, že se může evidovat na úřadu práce, pokud to dítě neudělá, tak nemusí ani žít ve své rodině a překvapivě, rodičům zůstávají pouze povinnosti, hlavně vyživovací povinnost, ano a žádná práva. A s tímto se odmítám ztotožnit. To vymyslel pan Křístka z MPSV a uvedl to do praxe. Mám k dispozici i jeho elaboráty, které publikoval v odborných časopisech. Pan Křístka si zřejmě přebral věci, které jsou v zákoně, podle sebe a řekl, že s ohledem na občanský zákoník a na jeho výklad – ale ten si lze vykládat, jak kdo chce – protože nikde v něm zmínka, že by měla být autonomie dětí dohnána úplně ad absurdum, není. My teď v rámci preventivního opatření můžeme udělat to, že to dítě bude například ve středisku výchovné péče nebo ho dáme na základě nějakého rozhodnutí na diagnostický pobyt, aby se trošku vzpamatovalo … Soudy na toto zatím nehodlají přistoupit, na tyto výplody. Nicméně když my toto neuděláme v rámci prevence, tak pan naprosto schvaluje, abychom to udělali v rámci toho, že to dítě opravdu něco provede, to znamená, že se nám někde napíchne do žíly a skončí nám někde na psychiatrii s akutní intoxikací. Tak potom už jako jo, potom už můžeme něco dělat. Ale dokud se to dítě jen svobodně rozhodne, že se tady na všechno vysere a nebude dělat vůbec nic – omlouvám se za ten silný výraz – a bude jenom vegetit, tak nemůžeme udělat vůbec nic. Vůbec žádné opatření. A myslím si, že toto popírá i základní principy sociální práce. To jsem trošičku odbočil.

Otázka č. 3: Jaké pozorujete změny od zavedení standardů kvality sociálně právní ochrany? (přijetím novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky č. 473/2012, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Můj pohled na standardy kvality sociálně právní ochrany je takový velmi kontroverzní vnitřně, protože jsem si od toho sliboval, že skutečně se dospěje k nějaké základní úrovni poskytování služeb ve vztahu k těm ohroženým rodinám a dětem. Nicméně zkušenost a praxe ukázala a ukazuje dál, že na kvalitě práce těch konkrétních pracovníků a úřadů se po zavedení standardů nic nemění. Na těch úřadech, kde fungovaly ty postupy a práce s rodinami před tím, tak tam fungují i nyní, a myslím si, že si tam ty postupy ještě propracovali. Nicméně u úřadů, u kterých byly problémy v minulosti, tak přetrvávají a ani zavedení standardů nic nezměnilo na jejich pojetí a na jejich práci. Takže za mě je to o vedení, o přístupu k práci, o systémovosti, o systémových opatřeních v rámci daného úřadu a je to o práci s osobnostmi sociálních pracovníků. Myslím si, že to ani nesouvisí tolik se vzděláváním, protože se s pracovníky potkáváme pravidelně na vzdělávacích akcích, na seminářích, ale ani tam není, ani ta účast, která by měla pracovníkům pomoc rozvinout jejich kompetence, tak není směrodatná pro změny v jejich práci a v jejich pracovním nasazení. Takže standardy obecně – dobrá myšlenka, ale horší aplikovatelnost a vidím za tím hlavně ten lidský faktor.

Otázka č. 4: Jaké možnosti sanace rodiny můžete využít, které z nich využíváte konkrétně?

Z mého pohledu pro sanaci rodiny vidím obrovský prostor v rodinných konferencích a zejména v případových konferencích. Co se týká rodinných konferencí, tam si nejvíc opravdu nejvíc cením toho, když je rodinná konference dobře zvolena – ke konkrétnímu typu případu a jsou všichni zúčastnění poučeni tak, že opravdu hledají vlastní zdroje pro řešení dané situace a tam si myslím, že to ani není tak tolik jako sanace, jako zásah toho systému zvenčí, ale je to v podstatě taková jako vlastní pomoc všech zainteresovaných členů rodiny a když teď na tím tak přemýšlím, tak mě napadá, jestli je to vůbec ještě sanace, ale předpokládám, že bychom to ještě jako sanační opatření mohli … vlastně sebesanace, ano. Já to chápu tak, že ta rodina bez dopomoci toho vnějšího subjektu by to nedokázala sama zorganizovat. Takže my jen přispíváme k sanaci tím, že jim to zorganizujeme. A ještě mě napadá jedna věc, že jsem nezmínil u spolupracujících organizací mediační centra, kde si myslím, že pro další možnou spolupráci těch například znesvářených stran v případě nějakých vztahových a rozvodových konfliktů, tak tam si myslím, že mediační centra mají nezastupitelnou roli. Z terénu i ve svém okolí mám opravdu dost zpětných vazeb, že ta mediace je hodnocena jako velmi důležitá a kvalitní.

V konečném důsledku případové konference – zase jsme u toho – za předpokladu, že je případová konference realizována čistě formálně, bez angažovanosti a ochoty skutečně řešit situaci rodiny a nejenom vyjít z dikce zákona, která tu případovou konferenci ukládá, tak si myslím, že je to velmi smysluplný nástroj pro práci s rodinami. Opět hlavně záleží na tom, jak je tedy pojatá a myslím si, že docela závisí i na osobě toho facilitátora. Jestli on je schopný, jestli on je tím, kdo je tím procesem provede bez osobních zájmů na výsledném řešení případu.

Otázka č. 5: Napadá Vás, co ještě by se v oblasti sanace rodiny dalo z pozice krajů dělat, ale ve vašem kraji se nedělá?

Já pořád postrádám naplněnou multidisciplinární spolupráci. My se bavíme o týmu pro mládež, který tu funguje, ale to je projektová záležitost probační a mediační služby, do které jsou zapojeny pouze některé soudní obvody, to znamená, že se zase nevztahuje ta spolupráce a hledání odpovídajících řešení pro celý kraj, ale je to pouze pro vybrané územní celky. Takže z mého pohledu by bylo dobré, aby ta spolupráce byla rozšířená na celý kraj.

Potom vnímám ještě velmi smysluplné, ale zatím taky nevidím žádný efekt na zasíťování službami na území kraje s tím, že by byl přehled i o potřebách. A bavíme se o všech službách pro rodiny, takže oblast zdravotní, sociální, školská… a k tomu se vztahují i ty specializované služby. Například adiktologické, které těm rodinám mohou pomoci řešit konkrétní situaci. Například drogově závislé matky s dětmi. Takže vnímám, že zasíťování může být úžasná věc, ale nejsem si úplně jistý, jestli ten ministerský projekt, který probíhá, je opravdu tak spásonosný. Myslím, že je zapojeno víc krajů, ale teď přesně nevím, nedokážu říci kolik.

Otázka č. 6: Myslíte si, že práce metodika v oblasti sanace rodiny je stejná ve všech krajích?

S některými kraji spolupracujeme a pracujeme podobně. Je to tak, že nejužší spolupráci jsme si vytvořili v rámci předávání zkušeností a je to i na vzájemné důvěře, jsou to prostě kraje, které jsou nám územně nejblíže. Víckrát do roka máme společná setkání, je to k tematice pověřených osob a ZDVOPů a dohod k výkonu pěstounské péče a jsou tam /anonymizováno/. *Dokonce z toho vzešla pěkná věc a to je evidence pověřených osob pro tyto kraje, kterou by mělo MPSV samo spravovat a mělo by ji zveřejnit, nicméně nic takového nedělá, takže aktuální data jsou stará. S pracovnicí MPSV jsem já sám v kontaktu. Dalo by se to s přehledem aplikovat do všech krajů. Doposud se nic neděje. Takže žádný* /anonymizováno/ *nemáme.*

Abych měl povědomost o tom, že všichni metodici pracují stejně, to sotva. Už na pracovních setkáních, které máme a jsou to ta v uvozovkách neformální, která se nekonají pod hlavičkou MPSV, tak zjišťujeme, že ta praxe je v různých krajích velmi různá. Co se týká jak metodiky, co se týká účasti na řešení případů, to znamená jako vedení těch obecních úřadů a co se týká i kontrolní činnosti. A musím říci, že jsem byl až překvapený, jak jsou některé úřady striktní třeba i v tom, že informace, které obdrží od MPSV jako metodické, tak nejdřív si je sami vyhodnotí a teprve následně je předávají obcím. Takže v konečném důsledku ne všechny informace /anonymizováno/.

Otázka č. 7: Napadá vás k tématu sanace rodiny z pohledu krajského metodika ještě něco dalšího?

Nenapadá, asi všechno z mé strany. Prosím jen o dodržení naší dohody.

Respondent 2

Otázka č. 1: Jaká je vaše role jako metodika krajského úřadu v oblasti sanaci rodin?

Role krajského metodika v oblasti sanace rodin? Dobře, začnu trochu zeširoka, myslím, že to nebude na škodu. U nás jako na krajském úřadě jsem poněkud trošku v takové nezáviděníhodné situaci s ohledem na situaci, že oficiální metodiku a schvalovací postupy, metodiky a podobně schvaluje a doporučuje vždy MPSV. Tak by to i mělo být, aby se výkon sociálně právní ochrany dětí nelišil podle jednotlivých krajů. Ale samozřejmě v praxi je ta situace poněkud někdy odlišná, že jsou situace, kdy je potřeba řešit tady tuto oblast jako individuálně. Takže my se snažíme v oblasti té sanace rodin samozřejmě přistupovat ke všem - minimálně obcím s rozšířenou působností na území našeho kraje, které pod náš kraj spadají, jednotným způsobem. S tím, že samozřejmě využíváme metodik, respektive otázek a odpovědí, které máme z MPSV a které teď již nově dostáváme vždy z MPSV bez ohledu na to, kterému kraji jejich prostřednictvím odpovídají. Takže můžeme říct, že ty praxe, které oni doporučují, nebo postupy, které doporučují, tak se snažíme implementovat na otázky, které se objevují i u nás v rámci našeho kraje.

Pokud jde – no, to je asi taková zásadnější věc, která jako abychom si vůbec ujasnili, jaká je teda role kraje, jaká je role MPSV. Jinak u nás to funguje tak, že my samozřejmě míváme s kolegy, s pracovníky, kteří pracují na zajištění, tedy zajišťují výkon sociálně právní ochrany dětí, jako metodické porady, kde zveme vedoucí odboru nebo vedoucí oddělení sociálně právní ochrany a kde jim říkáme, a i jim zasíláme takové zásadní věci, které se týkají výkonu sociálně právní ochrany dětí i v oblasti právě sanace rodin, aby ten postup byl pokud možno jednotný v rámci kraje. Kromě uvedeného, samozřejmě protože ty porady nemůžeme dělat pravidelně každých 14 dní nebo každý měsíc, protože je to poměrně časově náročný, tak máme tady kolegyně, které, každá z nich je specialistkou na určitou oblast a poskytuje metodickou činnost jak ve formě telefonických konzultací, tak případně i mailové konzultace. Tuto možnost využívají v podstatě každý den, protože ta situace je taková, že ... prostě ty situace těch rodin vyžadují to řešení okamžité a nemůžou čekat, až budeme mít poradu nebo až jim pošleme nějaké písemné stanovisko – to samozřejmě není vždy jako možné. Samozřejmě pokud to jsou nějaké komplikovanější případy, kde není bezprostřední ohrožení toho dítěte, kde se třeba řeší spíš takový úhel pohledu na tu danou problematiku, tak si můžeme nechat určitý čas jako na zpracování té odpovědi, případně na konzultace třeba s MPSV. Ale jinak jim odpovídáme vesměs obratem, protože jinak to ani nejde. Takže to asi bych viděl tady v téhle otázce asi jako docela zásadní, že mají tu možnost a vědí přesně, na koho se mají obracet. My máme přesně ty informace na webových stránkách, kde je uvedeno, jaká přesně kolegyně má jakou oblast na starosti, takže když jde třeba o situaci v řešení náhradní rodinné péče, tak ví, na koho se obrátit. Když jde o situaci rozvodových sporů, tak ví, na koho se obrátit, nebo když jde o například o případ týrání nebo zanedbávání a podobně, tak taky ví, na koho se mohou konkrétně obracet.

Tak, to by bylo k roli kraje jako koncepční a metodické. Pak je tady role, která plní kontrolní funkci. Tak my máme v rámci kontrolní asi tak, že krajské řady jsou povinny jednou za minimálně tři roky jít na kontrolu na úřady, které vykonávají sociálně právní ochranu dětí. To znamená, že jednou za tři roky jsem na kontrole na každém úřadě, který vykonává sociálně právní ochranu dětí a je to konkrétně obec s rozšířenou působností. Kromě uvedeného samozřejmě chodíme ještě na kontroly standardů kvality a to nově od roku 2015, to je ještě mimo běžnou činnost, teda tyto kontrolní činnosti a v rámci této kontrolní činnosti máme tu možnost, že můžeme jít do všech spisů. Kontrolujeme namátkou samozřejmě vybrané spisy a máme vždycky z určitých oblastí vytipovaných 5 až 6 spisů, které si prostě namátkově vybereme.

Pak je druhá kontrolní, jako kdyby taková rovina, a to je, že poměrně účastníci těch sporů nebo případně klienti, kteří využívají služeb jak kdyby sociálně právní ochrany dětí a obracejí se na ně, tak mají možnost samozřejmě si stěžovat na postup sociálních pracovníků a to buď na nesprávný postup, nebo na prostě to, že nejsou spokojeni s tím, jakým způsobem oni pracují. V té první fázi tu stížnost vyřizuje přímý nadřízený toho daného pracovníka, kterým je buď vedoucí odboru, nebo je to tajemník úřadu. To záleží na tom, jak je ta obec koncipovaná a kolik je tam pracovníků a kdo vykonává tu sociálně právní ochranu dětí. Ten dotyčný dostane samozřejmě odpověď v určité lhůtě, která je dána. Pokud není spokojen, tak si může stěžovat, nebo vyjádřit se, že není spokojen se způsobem vyřízení té své stížnosti a následně vlastně ten, to přešetření způsobu stížnosti přechází na krajský úřad. V tom případě my si vyžadujeme kompletně spisovou dokumentaci, vyjádření úřadu a posuzujeme, jestli bylo odpovězeno správně, jestli ten postup, který oni zvolili, byl správný, jestli prostě dělali ty kroky, které měli v rámci sociálně právní ochrany dětí a tak dále. Takže to je taková druhá, jako kdyby ta kontrolní část.

Jinak tedy kolegům nabízíme možnost konzultací i mimo rámec stížností, to znamená, že samozřejmě když jsou výjimečné situace, jako že konzultujeme v rámci, já nevím, například v rámci kazuistických seminářů – ty jsme dělávali dřív, nebo že třeba přijedou s konkrétní kauzou a my probíráme možnosti a další postupy, které tam jsou dány. Tak.

My s ohledem na to, že nevykonáváme přímou práci sociálně právní ochrany ve vztahu tak, jak to dělají na obcích s rozšířenou působností, tak třeba tuhletu část neděláme. Co se týká případových konferencí při běžné činnosti výkonu sociálně právní ochrany dětí, ale využíváme podobného principu – což by se dalo

spojit a to v oblasti náhradní rodinné péče. Máme tady kolegyně, které zajišťují vlastně zprostředkování náhradní rodinné péče, vedeme evidenci dětí za účelem zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a máme v podstatě každých 14 dní jednání tzv. „Odborného zprostředkovacího panelu“, který vlastně projednává situaci jednotlivých dětí za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče a v rámci tohoto panelu máme teda zástupce – kolegyně, které zajišťují náhradní rodinnou péči z kraje, pak tam jsou zástupci z obcí. Ať už se jedná o pracovníky, kteří mají, ehmm, odkud pochází žadatel nebo odkud jsou právě ty jejich děti, které by měly jít vlastně do náhradní rodinné péče a kromě uvedeného tam máme zástupce naší příspěvkové organizace, která zajišťuje přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči a vždy tam máme zástupce odborníků na oblast náhradní rodinné péče – dva externisty, kteří se touto problematikou zabývají. Pokud se třeba jedná o dítě, které je v pěstounské péči na přechodnou dobu, tak tam máme i pěstounku na přechodnou dobu, když tam máme dítě, které je třeba v nějakém zařízení – buď je to třeba dětské centrum, nebo to může být dětský domov, tak jsou to vždycky zástupci těchto zařízení a tam se vlastně projednává ta konkrétní situace toho daného dítěte. Dá se říci, že ten princip je podobný jako v oblasti těch případových konferencí akorát s tím rozdílem, že tam už vlastně teda jako se snažíme hledat to nejvhodnější prostředí pro to dítě.

Jinak tady kolegové, kteří zajišťují metodickou činnost ve vztahu k běžné činnosti sociálně právní ochrany dětí – teď myslím činnost, která se nevztahuje k náhradní rodinné péči, tak spíše se podílíme na tom v tom, že doporučujeme, aby ty případové konference probíhaly co nejčastěji jako na těch místních úřadech a pokud možno aby je dělali co nejdříve. Protože pokud se to začne dělat v době, kdy se řeší už nějaká problémová situace, tak už bývá dost často pozdě.

Samozřejmě se podílíme jako metodici kraje na plánování sociálních služeb. Ano, podílíme se na plánování. Tady v rámci kraje střednědobě plánujeme sociální služby, shodou okolností je pracovník oddělení manažerem pracovní skupiny „Děti, mládež a rodina“. Tato pracovní skupina je zaměřená na sociální služby, které cílí na ohrožené rodiny s dětmi, na ohrožené děti. Takže tady nejvíce s e spolupodílíme na koncipování sítě služeb pro ohrožené rodiny s dětmi, zejména sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, nízkoprahová zařízení a odborné poradenství, azylové domy a podobně. Snažíme se tam implementovat do toho i služby, které jsou v oblasti sociálně právní ochrany dětí, které realizují pověřené osoby a podobně, ale je to docela problematické, protože v krajské síti služeb mohou být jen registrované sociální služby. Tak, to by asi tak bylo k tomu

V oblasti sanace rodiny spolupracujeme se všemi **subjekty, které mají pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí**, protože to je jedna z činností krajského úřadu, že vlastně krajské úřady vydávají pověření organizacím, které chtějí realizovat činnosti v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Kromě vydávání pověření máme na starosti i oblast kontroly těchto organizací, metodické činnosti a podobně. V té oblasti sanace nespolupracujeme pouze teda s pověřenými osobami, ale i právě se sociálními službami, které jsem zmínil. A nejen s nimi. Spolupracujeme s dalšími subjekty, které jsou do toho nějakým způsobem zapojeny. Tzn. s dětskými lékaři, pedopsychiatry, psychology, dětskými psychology, kterých je teda absolutní nedostatek v rámci našeho kraje, stejně jako dětských psychiatrů. Snažíme se tady v téhle oblasti trošku rozjet i nové aktivity ve spolupráci s MPSV. Tam se to teda moc nedaří. /anonymizováno/. Občas přijde nějaký takový výkřik, že obcím chybí služba, ale obce jí prostě nedokážou odůvodnit, nedoloží dostatečnou potřebnost, zjištěním, jestli v tom regionu nepůsobí nějaká jiná obdobná služba. Která by byla schopna toto zajistit třeba jen tím, že by se upravily podmínky nebo by se zlepšila jejich finanční situace. Toto vnímáme jako nedostatek, že nejsou předávány informace všem zainteresovaným subjektům.

Otázka č. 2: Má váš kraj zpracovanou metodiku pro sanaci rodin? Disponujete metodikou od svého nadřízeného orgánu?

No, ono to souvisí s tím, o čem jsem už mluvil na začátku. Konkrétně zpracovanou metodiku jako kraj na sanaci rodin nemá. Využíváme zejména těch materiálů, které máme k dispozici ze strany MPSV a které jsou doporučovány ze strany MPSV, protože se snažíme, aby ten přístup byl teda pokud možno jednotný. Na druhou stranu ale využíváme i materiálu od spolupracujících organizací jako je třeba Amalthea a nebo třeba Lumos. Mají zpracované některé materiály zaměřené právě na sanaci rodin a ty se snažíme distribuovat. Pokud víme, že třeba daná organizace v rámci projektu realizuje nějakou zajímavou oblast, tak se většinou snažíme domluvit a připravit pro naše obce společný seminář, který třeba můžeme finančně zajistit, a oni dostanou konkrétní materiál. Takhle se nám podařilo ve spolupráci s Amaltheou tzv. „Knihu pro rodiče“ zajistit pro všechny obce. To je taková zajímavá kniha, která je velmi jednoduchá, určená pro nejrůznější situace v rodině, od narození až do osmnáctého roku. V ní jsou listy, které ti sociální pracovníci mohou využívat právě při tom, když chodí do rodin a zjišťují, jak je ta rodina kompetentní zvládat třeba tu situaci s čerstvě narozeným dítětem nebo s dítětem, které je ve školním věku a pomáhá jim jako na základě nějakých úplně jednoduchých základních věcí stanovit postupy, aby tu situaci zvládli bez nutnosti větší intervence. Samozřejmě ta pomoc doprovodných organizací je tam důležitá, ale minimálně nato, aby si oni uvědomovali tu svou roli tam.

Jinak MPSV – oni něco mají zpracováno, ale teď v současné době došlo poměrně k výraznějším změnám od roku 2015, že došlo k výraznějším změnám, co se týká i přístupu MPSV k některým otázkám. Teď třeba

aktuálně řešíme oblasti dětí, které jsou umisťovány do krizových zařízení, jako jsou zařízení pro děti vyžadujících okamžitou pomoc … takže máme ponékud jako jiný náhled na řešení té situace než MPSV. Ale samozřejmě protože jsou náš nadřízený správní orgán, to je první věc a druhá věc, že kontrolují třeba využití státního příspěvku, který my, jako kraj těm zařízením vyplácíme, tak nám nebude zbývat nic jiného, než se řídit tou metodikou, která je a hledat třeba cesty pomoci třeba řešení krizové situace té rodiny jiným způsobem, než prostřednictvím těch zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Teď má být právě zpracovaná nějaká nová metodika právě na tuto činnost. Už měla být teda hotová dříve, ale ještě je v nějaké pracovní verzi, takže v nejbližší době bychom ji měli dostat a bude mít poměrně zásadní dopad na fungování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ale i pro OSPODy, které vlastně nebudou moci tento typ zařízení využívat vždy a za všech okolností tak jako v současné době, ale opravdu jen tehdy, když dojde k bezprostřednímu ohrožení dítěte.

Otázka č. 3: Jaké pozorujete změny od zavedení standardů kvality sociálně právní ochrany? (přijetím novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky č. 473/2012, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Po zavedení standardů kvality nastal velký děs a ohrožení jednotlivých pracovníků z toho, co to bude nového. Ale čím déle jsou standardy zavedeny, tím více je třeba procházíme i tím, že my kontrolujeme i ty úřady a pomáháme jim i třeba při některých základních těch věcech, tak si myslíme, že jim to pomáhá. Právě v nastavení takových těch základních postupů, které by jim měly pomoci pracovat s tou ohroženou rodinou s dětmi. Další věcí, které to pomáhá, je vedení. Pomáhá to vedení toho daného města nebo úřadu v tom, aby věděl, kolik takových pracovník potřebuje, jaké agendy musí zajišťovat, kolik případů mohou mít, jaké zázemí je nutné pro to, aby mohli zajišťovat sociálně právní ochranu dětí, včetně já nevím – technického zabezpečení – aut, počítačů, mobilů, notebooků apod., které potřebují proto, protože třeba zajišťují i výkon mimo běžnou pracovní dobu, což je sobota, neděle, svátky. A jak bývá obvyklé, že vždycky s pátečním odpolednem se objeví nějaký případ, který je třeba vyřešit pokud možno okamžitě. Takže to jsou jako ty hlavní věci, kdy je samozřejmě třeba, aby ty úřady měly nastaveny alespoň tyto základní věci a my se snažíme jim to nějakým způsobem ulehčovat v tom, že jim dáváme základní mustry jako na některé věci, které by měly realizovat. Samozřejmě po té, co to je v souladu s tím, co realizuje MPSV. Nejhorší je, když je každá praxe na každým kraji úplně jiná a že je to ještě v rámci jednoho kraje na každé obci jinak, tak to je úplně nejhorší. Což samozřejmě nemůžeme vyloučit, že samozřejmě ti pracovníci jsou samostatní a pracují individuálně na základě konkrétních potřeb toho konkrétního dítěte té rodiny. Ale ten základní rámec se snažíme teda nějakým způsobem jako dodržovat. Takže to jsou asi ty největší změny, které oni očekávali. /anonymizováno/ *Nyní je aktuálně v řešení na některých úřadech poměrně dost často problém se zajištěním odborného personálu. Do výběrových řízení se nehlásí kvalifikovaní pracovníci, kteří by tuto odbornou činnost mohli zajistit a vykonávat.*

Otázka č. 4: Jaké možnosti sanace rodiny můžete využít, které z nich využíváte konkrétně?

Jak už jsem říkal, využíváme hodně odborného zprostředkovacího panelu. Řešíme konkrétní situace toho dítěte, které přechází do náhradní rodiny. Nejsem si úplně jistý, jestli je k tomuto informace na webu, ale myslím si, že tam máme pospaný ten postup zprostředkování a myslím si, že tam informace k tomu je. Není tam napsáno, kdo je teda členem, protože to členství je dobrovolné v podstatě, my ty pracovníky neplatíme. Oni tam chodí spíše ze zájmu o tu danou problematiku nebo z toho důvodu, že nějakým způsobem vlastně pracují s tou ohroženou rodinou konkrétně.

A pak samozřejmě ty sanace, jak jsem asi říkal – využíváme, protože máme v evidenci 470 spisů dětí, pro které je možné zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči. Samozřejmě v rámci prvotní kontroly a potom pravidelné kontroly, kterou děláme minimálně jednou za rok a ty úřady by nám měly ty materiály aktualizovat vždy při nějakých zásadních změnách, tak víme, jaká e teda ta situace té dané rodiny. Jestli je tam možnost pracovat s tou rodinou natolik, aby mohlo dojít třeba k navrácení zpět do rodiny. Nebo aby tam mohlo třeba být zrealizováno náhradní rodinná péče. Takže to je asi tak to nejdůležitější. Samozřejmě při těch běžných konzultačních činnostech, jak jsem o tom už mluvil, tak samozřejmě nabízíme nějaké možnosti, jaké kroky by měli udělat k tomu, aby například nedošlo k té krajní situaci, kdy se dítě musí odejmout z rodiny a musí odejít do nějakého vhodnějšího, buď rodinného prostředí, nebo do jiného prostředí, kde budou zajištěny jeho základní potřeby.

Otázka č. 5: Napadá Vás, co ještě by se v oblasti sanace rodiny dalo z pozice krajů dělat, ale ve vašem kraji se nedělá?

No, já si myslím, že hodně by pomohlo, kdybychom mohli častěji dělat za účasti třeba i nějakých externích subjektů klasické kazuistické semináře. To znamená na konkrétních případech konkrétních rodin, samozřejmě anonymizovaných, by se ukazovalo, jak třeba konkrétní pracovníci postupovali a řešily by se tam další možné varianty a postupy. Ukázat jim příklady dobré praxe a podobně. Toto si myslím, že je jedna z nejefektivnějších metod, kdy oni vidí konkrétně, když konkrétní pracovník pracuje s konkrétní rodinou. Co se mu povedlo, případně co se mu nepovedlo, ne vždycky se to samozřejmě daří. Myslím si taky, že by hodně pomohlo, kdyby tady bylo více organizací, které by se přímo věnovalo této oblasti sanace

rodiny z pohledu sociálně právní ochrany dětí. My tu totiž máme v současné době poskytovatele sociálních služeb, kteří třeba zajišťují sociálně právní ochrany dětí a některé z nich mají pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí. Ale jako konkrétní organizaci, která by takto vyloženě pracovala na sanaci rodiny, těch tu moc není. Někdy se tyto organizace dostávají do toho rozporu s tím, že realizují činnosti v oblasti sociálních služeb, kde je ten princip poněkud odlišná oproti výkonu nebo zajištění činnosti v oblasti sociálně právní ochrana. Nejideálnější by bylo, kdyby opravdu byla organizace, která by měla pouze výkon sociálně právní ochrany dětí a dokázala nabízet a realizovat takové aktivity, aby zajistila právě tu sanaci rodiny. Některé organizace se v tomto snaží, ale bohužel neumí zpracovávat všechny projekty. Ze strany MPSV je na to dotační titul – to vyloženě podporuje organizace, které pracují s rodinami z evidencí OSPODu, ale organizace právě nejsou schopny zpracovat tyto projekty natolik dobře, aby uspěly. A to je největší asi problém.

Hodně by pomohlo a to by bylo myslím nejefektivnější, kdyby obce s rozšířenou působností dostávaly určitý objem finančních prostředků vyloženě na služby pro ohrožené rodiny s dětmi a na tomto financování by se obce podílely. S tím, že kdyby měly za povinnost i financovat služby pobytového charakteru, tak věřím tomu, že by dokázaly najít takové služby, aby k tomu financování pobytových služeb, kde by musely být umístěny děti, kterým by nebylo možné zajistit jiné náhradní rodinné prostředí, bylo možná méně, protože by samozřejmě se to projevilo v jejich rozpočtu. Ale to je věc, která se diskutuje dlouho – domnívám se, že obce by s tím zásadně nesouhlasily, protože to je výkon státní správy v přenesené působnosti, takže pokud by tam s tím nešly finance, tak by to bylo problematické prosadit. Je to jedna z možností, kterou já osobně vnímám jako jednu z nejdůležitějších. Viděl bych to jako hodně důležité, kdyby obce měly povinnost financovat nejen služby prevence, ale i financovat služby pobytového charakteru u svých dětí, v rámci svého obvodu - pokud by se jim tam nepodařilo zajistit ty služby natolik, aby mohly děti zůstat v rodinném prostředí. Tak, opravdu si myslím, že by to bylo důležité.

Otázka č. 6: Myslíte si, že práce metodika v oblasti sanace rodiny je stejná ve všech krajích?

To nevím, ale myslím si, že není. Ale samozřejmě nemohu mluvit za ostatní kraje, jakým způsobem dělají metodické činnosti. Některé úřady dělají tzv. metodické dohlídky, místo kontrolní činnosti, kromě toho dělají i konzultační činnosti, což my děláme při běžné kontrolní činnosti tak, že tam kolegové mohou přijít, když ukončíme kontrolu, se svými problematickými spisy a situacemi, které by chtěli prokonzultovat, takže to jim nabízíme. Nevím, jestli některé kraje mají možná stanovené nějaké vnitřní postupy, ve větší míře. Na toto nedokážu úplně odpovědět, jak je to u ostatních krajů.

S některými kraji mám srovnání, jsme si dokonce podobní. Zároveň jsou naprosto odlišné kraje, jinak nastavené, i personálně. /anonymizováno/ *zrealizovat evidenci pěstounů na přechodnou dobu. Tak to je zrovna jedna z věcí, kterou využívají všechny kraje v rámci celé ČR. Jde o základní evidenci pěstounů na přechodnou dobu a je to celé o tom, aby sociální pracovníci měli přehled o tom, jestli ten pěstoun je volný nebo není volný. Evidence je bez jmen, takže nikdo neví, kdo to konkrétně je, kromě toho daného kraje, který pod určitým číslem má konkrétního pěstouna a ví, o kterou konkrétní osobu se jedná. Jsou tam základní informace o tom, jestli má volnou kapacitu nebo jestli vezme sourozence nebo jenom vezme jedno dítě. Jestli vezme se zdravotním hendikepem, nebo jestli vezme třeba dítě s jiným postižením, případně dítě cizince nebo národnostní menšiny a podobně. Také tam je věková kategorie.* /anonymizováno/ *V Současné době je to jediná evidence, která existuje pro pěstouny na přechodnou dobu. Toto je takové sdílení dobré praxe bych řekl, jako jediný, které tady zatím funguje v rámci ČR.*

Jednu věc, kterou zvažujeme, možná by to mohlo i částečně ještě odpovídat na předchozí otázku. Že bychom měli informační portál, který by se věnoval přímo sociálně právní ochraně dětí, něco jako otázky, odpovědi, řešení, situace …, a to vyloženě pro sociální pracovníky. Otázkou je, jestli bychom ho nechali otevřený či uzavřený. Uzavřený by byl pouze na heslo pro pracovníky, kteří by vykonávali sociálně právní ochranu dětí. Nebo by mohl být částečně otevřený i pro veřejnost. Například bychom mohli v určité sekci odpovídat na otázky ze strany úřadu, což by možná bylo vstřícnější. Myslím, že v jednom z krajů něco podobného mají.

Otázka č. 7: Napadá vás k tématu sanace rodiny z pohledu krajského metodika ještě něco dalšího?

Myslím, že jsem řekl vše podstatné, snad jsem nezapomněl nic důležitého, když budete chtít doplnění něčeho, ozvěte se, jak jsme se domluvili.

Respondent 3

Otázka č. 1: Jaká je vaše role jako metodika krajského úřadu v oblasti sanaci rodin?

Velice se omlouvám, ale pro dnešní rozhovor nemám dostatek času, jsem časově zaneprázdněná, zastupuji kolegyni a řeším pracovní povinnosti i za ni. Proto budu hovořit velmi stručně. Mám-li se vyjádřit otevřeně, tak moje role na krajském úřadu v oblasti sanace rodiny je spíše zástupná, to znamená, že nejsem přímo osobou, která je pracovníkem, který dělá nebo poskytuje metodiku obecním úřadům obcí s rozšířenou působností. Má agenda se spíše zaměřuje na výplatu státního příspěvku zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Co vím ze základních činností našeho oddělení, tak poskytujeme zejména metodickou, koncepční a kontrolní činnost. Společně s kolegy se podílím na metodické a kontrolní činnosti ve vztahu k osobám pověřeným k výkonu sociálně právní ochrany. Podílíme se také na multifunkčních týmech a to zejména ve vztahu k ORP, kde je naše pozice zase spíš poradenská a případových konferencí se zúčastňujeme v nezbytných případech.

Pak je tady oblast plánování. Náš kraj má zpracovaný plán, krajský plán a v tomto ohledu bych vás odkázala pro podrobnější informace, teda pokud je potřebujete, na kolegyni, která má tuto agendu plánování na starosti. Co mohu říci, je, že vím, že poslední plán střednědobý pro náš kraj byl zpracován na období let 2016 až 2018 a aktuálně se připravuje nový plán, v souladu se zákonem a nyní se kolegyně a kolegové věnují přípravě, respektive zjišťují potřebnost jednotlivých sociálních služeb. Myslím, že se to dělá nějakým dotazníkovým šetřením, nejsem si jistá.

V oblasti sanace rodin spolupracujeme s celou řadou organizací, nebo chcete-li subjektů v rámci celého našeho kraje. A jsou to zejména obecní úřady obcí s rozšířenou působností. To znamená, že dvojkové i jedničkové obce. Naše spolupráce, nebo, nepracujme, nebo naše spolupráce v oblasti sanace s rodinami není, nebo mi přímo nevyplývá z mojí pracovní agendy, protože já zastupuju spíš odvolací orgán v případě řešení už sporných řízení a dá se říci, že obrátí-li se na nás rodina, která řeší nějakou svou životní situaci, tak ji odkazujme na příslušný úřad, obecní úřad, s tím, že zmapujeme jejich potřeby a jsme-li toho schopni, tak jim doporučíme v obecné rovině služby, které by mohly v rámci našeho kraje využít.

Otázka č. 2: Má váš kraj zpracovanou metodiku pro sanaci rodin? Disponujete metodikou od svého nadřízeného orgánu?

Krajské metodiky, které máme zpracované v rámci našeho kraje tak se týkají zejména případových konferencí, jak už jsem zmínila, tak případových konferencí se účastníme. I v rámci kontrol dozorujeme, zda jsou případové konference realizovány. Náš nadřízený orgán, kterým je MPSV, nám poskytuje metodiky. Poslední metodikou byla zejména metodika pro kurátory mládeže, dále k vyhodnocování individuálních plánů ochrany dítěte a aktuálně i metodiku zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Otázka č. 3: Jaké pozorujete změny od zavedení standardů kvality sociálně právní ochrany? (přijetím novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky č. 473/2012, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Po zavedení standardů kvality sociálně právní ochrany dětí tak zjišťujeme, že se zlepšila nejen naše práce na oddělení, ale odrazilo se to i na zejména ve vybavení pracovišť, a to nejenom u nás na kraji ale i na pracovištích obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, kde mají dětské koutky, mají tam daleko více materiálů informačních pro rodiny. Samozřejmostí se stala i supervize a dostupnost školení pro pracovníky, které je v rámci standardů povinné v nastaveném rozsahu.

Otázka č. 4: Jaké možnosti sanace rodiny můžete využít, které z nich využíváte konkrétně?

Jak už jsem zmínila, tak s rodinami přímo nepracujeme, a pokud bych měla hovořit o práci, která je vykonávána na obcích, tak k tomu je spíše kompetentní moje kolegyně, na kterou bych vás chtěla odkázat, jestli by vám tyto informace zodpověděla, nebo já nevím, jak to můžete mít, jestli do tohohle rozhovoru může zasahovat ještě jiná kolegyně?

Otázka č. 5: Napadá Vás, co ještě by se v oblasti sanace rodiny dalo z pozice krajů dělat, ale ve vašem kraji se nedělá?

Děláme, co můžeme…Samozřejmě my pracujeme nejenom s podněty, které nám přicházejí z obcí pro nějaké nové postupy práce s rodinami, ale zejména předáváme do praxe metodiky na a … způsoby řešení práce s rodinami z MPSV, formou metodických doporučení a interních odpovědí na naše dotazy ke konkrétním případům.

Otázka č. 6: Myslíte si, že práce metodika v oblasti sanace rodiny je stejná ve všech krajích?

Na otázku, jestli si myslím, že je práce metodika v oblasti sanace rodiny stejná ve všech krajích můžu říct, že teda určitě není. Tak jako jsou individuální případy na jednotlivých obcích, tak také každý kraj má svá

specifika v oblasti práce s rodinou – a tím myslím personální obsazení, prostě všechno se odvíjí od lidských zdrojů - a hraje roli i jistě fakt, že /anonymizováno/. Takže mají například na obcích pod vedením nebo metodikou kraje mají zavedenou „dobrou" – míněno jako uvozovky v tom smyslu, že starou dobrou praxi - ta praxe jim funguje a nejsou ochotní z té jako zavedené praxe vystoupit a dělat nějaké změny, protože se jim tyto postupy osvědčily. Myslím si, že v poslední době jde spíš o to, teda spíš náhled, na vůbec posouzení situace rodin, které by měly být sanovány. To znamená, jestli ty rodiny skutečně vyžadují bezprostřední ochranu, jestli nevyžadují víc péči, pomoc a podporu, jestli tam vůbec musí být ta ochrana toho, což vyústí například v odebrání dítěte z rodiny, jestli byly vyčerpány všechny dostupné možnosti práce s rodinou tak, aby ty děti vůbec z té rodiny nemusely odejít.

Otázka č. 7: Napadá vás k tématu sanace rodiny z pohledu krajského metodika ještě něco dalšího?

Líbilo by se mi vymezit roli sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany na pomoc a podporu a zvlášť na represi zejména v oblasti kolizního opatrovníka, který zastupuje dítě v rámci řízení o výchově a výživě při svěření dítěte do péče jednoho z rodičů, nebo při rozvodu, následném rozvodu manželství rodičů. Nicméně vycházím z toho, že OSPOD a to myslím jako obecní úřad obce s rozšířenou působností a pozice sociálních pracovníků – činnosti dané zákonem o sociálně právní ochraně, je stále pojímán jako více či méně represivní instituce, která s rodinou pracuje méně na bázi represivních aktivit. Tak je to. Vnímám velký rozdíl mezi činnostmi, které může a má vykonávat právě OSPOD a které mohou vykonávat neziskové organizace, které zejména staví na ochotě ke spolupráci a pracují s motivovaným klientem, který tu spolupráci v poskytování služby využívá.